

*Павел
Пруднікаў*

ЗААСЦЁР'Е

Павел
Пруднікаў

Заацёр'е

ВЕРШЫ,
ПАЭМА

Мінск
«Мастацкая літаратура»
1986

ББК 84Бел7

П 85

Рэцэнзент
Алег Лойка

П 4702120200—069 67—86
М302(05)—86

© Выдавецтва «Мастацкая
літаратура», 1986.

Вершы

Родныя берагі

БЕЛАРУСІ

Многа вёрст прайшоў я і праехаў
Па прасторах велічных, зямных.
На Таймыры замярзаў пад снегам,
Чуў, як звоняць пражскія званы;

Бачыў гор ланцуг, тайгі абшары
І пустынь бязмежных міражы,
Чарнаморскіх хваляў чуў удары...
А табой адной усюды жыў.

Сярод тундры, на спякотным Поўдні,
Цёмнай ноччу, на пачатку дня
Ты была адзінаю паходняй,
Ззяла ўся ў вясёлкавых агнях.

Ты была надзеяй мне і ўцехаў
Ад калыскі да сівых валос.
Я з табою паўзямлі праехаў
І паклаў свой не адзін пракос.

І на схіле год маіх суровых,
Як раней, я пад тваім крылом.
Зноў пад шум няўрымслівай дубровы
Я заўжды і з плугам, і з пяром

ПЕСНІ КУПАЛЫ

У купальскую ноч на ўзбярэжжы Астра,
На шырокім зялёным прыволлі
Першы раз хлапчуком я пачуў ля кастра
Песні — заклік змагацца за волю.

Іх спявалі дзяўчаты натхнёна, з душой,
Ім падцягвалі хлопцы басіста.
Мне здалося, што я кветку шчасця знайшоў
Пад напеў задушэўна-ўрачысты.

Гэта песні былі — агнявыя радкі —
Незабыўнага Янкі Купалы.
У іх чулася поле, заводаў гудкі
І туга, што ў душу нам запала.

Раздалося, як рэха: «А хто там ідзе?»
І адразу ж тут — «Явар з Калінай».
Гукі слоў паплылі па крышталёнай вадзе,
Па-над гаем густым, салаўіным!..

Мне здалося тады, што убачыў я сон,
Што было гэта ўсё не наяве.
Я сябе правяраў, можа, дзесяць разоў,
Як шаптаўся з калінаю явар.

З той далёкай пары палюбіў назаўжды
Я цудоўныя песні Купалы.
Нібы ў рэках вада, праплываюць гады,
А любоў не астыла, не ўпала!

БРАТЭРСТВА

Пэўна, доля ў мяне ўжо такая —
Мне з дарогі маёй не звярнуць.
Я далёкіх сяброў не шукаю,
Бо яны са мной побач жывуць.

Мне радня украінцы, літоўцы,
Малдаване, мардва, латышы,
І казахі са стэпаў бясконцых,
І з паволжскіх лясоў чувашы.

І, канечне ж, лічу сваякамі
Нашых рускіх надзейных сяброў.
З імі дружба мацнела вякамі,
За дабро яны плоцяць дабром.

Родным домам лічу Зауралле,
Беларусь, запалярны Таймыр,
Каракумы, Каўказ, Забайкалле,
Дзе заўсёды —
братэрства і мір.

А Масква для мяне —
гэта маці,
Жыхары яе —
сёстры, браты.

І мне цёпла, нібы ў роднай хаце,
У суквецці людской дабраты!

Праплываюць з крыкам жураўлі.

У сусвеце ўсё ў адзіным руху:
Безліч зорак, Сонца і Зямля.
Я не раз пра іх легенды слухаў
Ды і сам штось ціха вымаўляў.

Вось гляджу на ўсё гэта маўкліва,
Як той месяц з сінняй вышыні.
Зразумеў адно,
што я шчаслівы
На зямным аб'езджаным кані;

Што і я з'яўляюся крупінкай
На планеце сэрцу дарагой,
Дзе лятаю лёгкаю пушынкай
І ступаю цвёрдаю нагой.

Дзе і я хоць што-небудзь ды значу,
Што прыношу нейкую карысць,
Што і я жыву не без аддачы,
Маю права думаць і тварыць.

Я за тых, каму сягоння дваццаць,
Хто ў жыццё ўваходзіць, як у сад,
Хто не мог з вайной і крыўдай знацца
І не мае званняў і пасада.

Я за тых, хто ў тундры і на моры,
Пад зямлёй, на БАМе, на палях —
Віртуоз,
 заўсёды у гуморы,
Пракладае ў будучыню шлях.

Я за тых, хто грае і спявае,
Хто ў хакей гуляе і ў футбол,
Хто Радзіму, Мір не забывае,
За якіх гатоў ісці і ў бой.

Я за тых, хто ў творчым падарожжы,
Хто навук штурмуе рубяжы,
Хто багацці, радасць нашу множыць...
Без такіх нам сёння не пражыць.

Я закончыў працоўны свой дзень,
Як і ўсе, перастаў мітусіцца.
Ноч спакойна на змену ідзе,
Не бурліць гаманлівай крыніцай.

Навакол —

цішыня і спакой,
Ні турбот, ні раптоўных уздрыгаў.
Не спяшаюся рухаць рукой,
Не кідаюся тыграм на кнігу.

Непрыемнасць, нервовасць і боль
Пазнікалі з душы маёй мігам.
Гэта значыць, закончыўся бой,
Надышла нутраная адліга.

Так бывае на схіле гадоў,
Калі ты адслужыў сваё людзям,
Калі светам становіцца дом
І скрыпучымі робяцца грудзі.

Абыякавасць сядзе вярхом
На твае працавітыя плечы.
Не лічыце ўсё гэта грахам,
Тут віною ўсяму жыцця вечар.

МНЕ СНІЦЦА ШКОЛА

Мне сніцца школа —

ўся ў лапцях —

Драўляная бабуля,
Якой аддаў я паўжыцця,
З якою зноў сябрую.

Мне сніцца школа што ні ноч —
Юначых душ ратунак —
І побач домік, нібы корч,—
Надзейны мой прытулак.

Мне сніцца школа й не мая —
З калючкамі і сваркай,—
Дзе часам быў п'яным і я,
Не браўшы ў рукі чаркі.

Мне сніцца школа —

хоць зарэж —

З дзіцячаю гамонкай,
Дзе не адразу разбярэш
Ўсяго ў сугуччы звонкім.

І, мабыць, так да забыцця
Ўсё будзе сніцца, сніцца
Шчаслівы час майго жыцця,
Жыцця майго крыніца.

ПАДКОВА

Некалі ў дзяцінстве я шукаў падкову,
Тую, што прыносіць шчасце для людзей.
І пасля, паверце, неяк выпадкова
Я знайшоў такую проста на градзе.

З бруднаю знаходкай,
скрозь іржой пакрытай,
Я ляцеў дадому, нібы той віхор.
Думаў,
у жалезцы шчасце ўсё зарыта,
Як багацце нетраў некранутых гор.

Думаў,
прынясу я ўсім людзям на свеце
Шчасце і братэрства без пакут і слёз,
Будуць на планеце мір і даўгалецце,
Слухаць будзем гімны сосен і бяроз.

— Вось яна, глядзіце! —

крыкнуў я з парога.—
Ўсе яе шукалі, а вось я знайшоў.
— Эх, маё дзіцятка, гэткіх цацак многа
Між магіл забытых і старых крыжоў.

А падкова гэта — з нашага гнядога,
Тая, што згубіў ён летанняй зімой.
Нам з табой да шчасця гэтак, як да бога.
Больш не вер падковам, шызы голуб мой.

Здабываюць шчасце ўласнымі рукамі,
Працаю сумленнай, дарагі мой сын...
Я глядзеў на бацьку і маўчаў, як камень,
Ён жа гаварыў мне
і круціў вусы.

Бацькава прамова з ног ледзь не скасіла,
А падкова раптам каўзанула з рук...
Дзе падзеўся спрыт мой,
радасць мая, сіла!..
Я расчараваўся і сагнуўся ў крук.

Так згубіў я веру у падкову-шчасце,
У яе таемнасць, здольнасць ратаваць.
Каб ісці надзейна і нідзе не ўпасці,
Зразумеў, што трэба жыць і працаваць.

Не шукай на свеце нейкую падкову,
Што прыносіць шчасце і знішчае злосць.
Не чакай ад неба цудаў і спакою,
Ведай:
На Зямлі ты — гаспадар, не госць.

КРАСАВІК

Нездарма ты носіш назву
«Легкакрылы красавік».
Ты заўжды рухавы, стасны,
Не які там Снегавік.

Хай, бывае, вецер рэзкі
Узлахмоціць валасы,
А ўжо сінія пралескі
Упрыгожваюць лясы.

На вярбе і вербалозах
Пух пупышкавы дрыжыць.
І бярозы дораць «слёзы».
Нам для сэрца і душы.

Птушкі будзяць наваколле
Гімнам-песняю вясне.
Свой убор мяняе голле
На лістоўніцы-сасне.

І не ў сне гэта — наяве
Прад вачыма паўстае
Года дзіўная праява,
Што старэць нам не дае.

Я б хацеў, каб зябкі вецер
Назаўжды схавайся, знік!
Каб буялі на планеце
Вечна май і красавік!

ЦВІТУЦЬ САДЫ

Цвітуць сады ружова-беласнежна.
Цвітуць сады на ўсю маю зямлю!..
Жывуць сады свабодна, незалежна,
Шумяць, нібы паводкавы разліў.

Цвітуць сады таемна і натхнёна.
Зацвіў і мой закінуты садок.
Няхай жа будзе згадкаю надзённай,
Як квецень, чысты, сціплы мой радок.

Гудуць сады пчаліным меданосам,
Гудуць птушынай гаме ва ўнісон.
На радасць чуць і бачыць давялося
Ўсё гэта мне наяве —
не праз сон.

Шчаслівы я:
сярод дзівоснай белі
Я — добры госць, руплівы гаспадар.
Няхай мае сады і адшумелі,
Я ўсіх садоў планеты —
гаспадар.

ВЕЧНАСЦЬ

Памяці Аркадзя Куляшова

Па-над Бесяддзю хмары плывуць,
Па-над Бесяддзю хвоі гамоняць,
Па-над Бесяддзю травы цвітуць
І крыніцы нязмоўклыя звоняць.

Тут хадзіў задумённы паэт,
Хараством родных ніў захапляўся.
І павечна застаўся той след,
Што вось тут, пад вярбай,
пачынаўся.

Тут яму кожны кусцік — сваяк,
Дрэвы, кветкі — яму пабрацімы.
Тут зямля з год дзіцячых — свая,
Тут яго дарагая радзіма.

Будуць жыць яго песні ў вяках,
Як зямля, што яго нарадзіла,
Што насіла яго на руках
І, як сыну, натхненне дарыла.

КРОЧЫЦЬ ЛІПЕНЬ

Крочыць ліпень па краіне
Цвёрдаю хадой.
Пахне ліпаю, малінай,
Спелай збажыной.

З агарода пах укропу
Чуеш за вярсту.
На зарэччы сена копы,
Як грыбы, растуць.

Травы ў лузе адзванілі
Сушаным званцом.
Паплавы загаманілі
Працаю касцоў.

Пахне ліпаю, малінай,
Спелай збажыной.
Крочыць ліпень па краіне
Цвёрдаю хадой.

ПЕРАПЁЛКА

Зноў у росным ліпені, на золку,
Калі ноч губляе сваю моц,
Чую ў жыце голас перапёлкі —
Незабыўны голас «віць-палоць».

Нагадаў ён мне маё дзяцінства
І юнацтва ранняга гады...
Былі дух з развагай у адзінстве
І узлёт пачуццяў маладых.

На начлег вадзіў тады я коней,
Слухаў казкі кемлівых сяброў.
На світанку я не спаў ніколі,
Захапляўся гоманам дуброў.

І, вядома ж, слухаў з асалодай
Перапёлчын голас «віць-палоць».
Я забыў пра ўсе мае прыгоды,
А яна ж мне мроіцца штоноч.

Праляцела болей за паўвека
З той далёкай казачнай пары,
А той голас, ледзь зачыню вейкі,
Мне прыносіць радасці дары.

Пад старой, кудлатай ліпай,
Што не знаецца з тугой,
Да дзяўчыны хлопец лішне,
А дзяўчына —
да яго.

У абдымках б'юцца сэрцы,
Вочы —
зоркі-спарышы.
Іх каханне на паверцы,
Іх агонь не патушыць!

Я па-добраму зайздросчу
Закаханым юнакам.
Хай на свеце будуць цешчы.
Немаўляткі на руках.

Хай жыве, цвіце каханне,
Гімнам радасці гучыць
Адвячоркам, на світанні,
Днём бялявым і ўначы!

МІНСКАЕ МЕТРО

Шум і гоман, гул і грукат,
Ветраны скразняк.
Быццам тупае па бруку
Стэпавы рысак.

На пероне мітусліва,
Як на кірмашы.
А ў вагонах — ганарлівасць,
Радасць на душы.

Тут дарослыя і дзеці,
Жвавыя жанкі.
Валасы ім трэпле вецер,
Вецер трапяткі.

Прэ цягнік, бы міма гаю,
Сотні раз на дні,
Толькі ў поцемках мільгаюць
Па баках агні.

Ну, а станцыі-нявесты
Ў мармуры блішчаць.
І па форме, і па зместу
Ім адэнка «пяць».

Ды і ўся яна, падземка, —
Цуд і каларыт,
Намагнічаная стрэлка
Тварам у зеніт.

Па гадах узрост не вызначаюць
І гады не лічаць па зубах.

Чалавек —

не конь булана-чалы,
Не віно ў паўднёвых паграбах.

Чалавек —

не робат электронны
І не сфінкс, застыўшы на скале.

Чалавек —

заўсёды ў працы плённай,
Без якой не можа ён сталець.

Чалавек —

складаная істота,
І яго нялёгка зразумець.
Ён у вечным руху, у палётах
І жыве, каб думаць і гарэць.
Раскусіць яго не вельмі проста,
Ён —

не фрукт, дастаўлены на дом.
Вартасць яго мераем не ўзрастам,
Не пражытай колькасцю гадоў,
А па тым,

што зроблена ім сёння
І на што ён здатны можа быць.
Не ў гадах —

у працы лёс ягоны
І што здольны заўтра ён зрабіць.

ЛІСТАПАД

Пашырэла ў поле, пацяплела ў лесе,
Пасвятлела неба, луг зазелянеў.
Пажадала сэрца новых, светлых песень,
І прыйшло натхненне зноўку да мяне.

На зямлі гамонка, у паветры просінь,
Дрэвы перасталі ў роспачы драмаць.
Цяжка пагадзіцца, што навокал восень,
Што вось-вось надыдзе снежная зіма.

Не туга, а радасць завітала ў госці,
Не ручай салёных ды пякучых слёз,
Што цячэ ад гора, часам і ад злосці, —
Веру і надзею лістапад прынёс.

Хай жа не бляднее зорка-таямніца,
Неба не мутнее ад наносных хмар!
Хай жа толькі радасць бачыцца і сніцца —
Думак і жаданняў нашых владар!

Дождж шуміць за акном, нібы хвоя,
І па шыферы даху бубніць.
Так бубніць, што не ўлежыць і хворы
У такія асеннія дні.

Будзеш суткі хадзіць у дрымоце,
А прыляжаш —
не мусіш заснуць.

Ты не раз у тузе і самоце
Прыгадаеш гарэзу-вясну.

Мне ж, прызнацца, такая часіна,
Як заўсёды, ідзе на карысць,
Бо працую на ўсю сваю сілу,
Як з рыдлёўкай, кіркою калісь.

Тут нішто не пашкодзіць у працы,
Не адцягнуць ні рэчка, ні лес,
Са спакусай не трэба змагацца —
У гарэнні, кіпенні увесь.

Сам бубню, лапачу на машынцы,
Толькі рэха ляціць за акно!..
І святло мне на сэрца лажыцца,
Хоць ні сонца, ні зор не відно.

Я штодзённа безугынна
Ўсё пішу, пішу, пішу.
Гэтым самым сучашаю
Сэрца, чулую душу.

Мне заўсёды падпявае
Ўся птушыная сям'я,
З кім даўно пасябравала
Муза шчырая мая.

Нашых песень непадкупных
Гаманкія галасы
Абуджаюць луг, і поле,
І зялёныя лясы.

Як спяваю —
забываю
На нягоды і бяду,
Прэч ганю расчараванне
І брыдотную нуду!

Снег ідзе.
Заб'ялеўся прастор,
Заірдзеўся няведаным бляскам.
Лес галінкі да долу прасцёр:
Лес не пух,
не на кветках пялёсткі.

І мутней, і сумней навакол:
Ні травы, ні птушынай капэлы.
Так было тут адвеку вякоў:
Свае песні мяцеліцы пелі.

Так яшчэ будзе тысячы год
На зялёнай нашай планеце:
Будуць снег, маразы, крыгаход,
Ураганы і ласкавы вецер.

У прыроды —
жалежны закон,
Мы бяссільны яго перайначыць:
Ёсць і рупнасць, і свой неспакой,
І ўсё тое, што нельга прадбачыць.

ПАДСУМУЕМ І ПАМАРЫМ

Падсумуем, дружа, падсумуем,
Што прынёс нам зноў пражыты год.
Прызнаюся —

 трошачкі сумую:
Я не той убачыў умалот.

Год мінулы быў надзвычай плённы,
Толькі, мабыць, не для нас з табой.
Не пацелі, пэўна, мы штодзённа,
Не заўжды ішлі за слова ў бой.

Тут вакол мужнелі і гарэлі,
Уздымалі гмахі да нябёс.
А мы часам глухлі і нямелі,
Пракліналі моўчкі «горкі лёс».

Спасылацца грэшна на «пакуты»
У баку ад сённяшніх падзей.
Нам пад сонцам, на марозе лютым
Гартавацца трэба кожны дзень.

Новы год павінен перайначыць
Не жыццё наогул —
 нас саміх.

Плёну нам,
 і творчае удачы,
І, як кажуць,
 працы за траіх!

НОВЫ ГОД

Новы год мы ўяўляем па ёлцы
Ды па цацках цудоўных на ёй.
Бо з дзяцінства для нас яна — сонца
З яго ласкаю і цеплынёй.

Дзед Мароз уручаў падарункі,
Вакол ёлкі з кійком танцаваў
І Снягурачку ў белых карунках
Па-старэчаму ў лоб цалаваў.

Мы не зналі, што ўсё гэта будзе
Для нас казкай да сталых гадоў.
Новы год — гэта свята і будзень,
Новы год — гэта гул гарадоў.

Новы год — гэта новыя домны,
Гоман новых матораў, турбін!
Гэта новыя тоны бавоўны,
Тоны бульбы і гронкі рабін.

Гэта новыя штурмы балота
І пустэльных пясчаных зямель.
Гэта новыя ў космас палёты,
Новы мармур, сукно, карамель.

Гэта новыя БАМа пікеты
І паход на суровы Памір.
Гэта новыя песні паэтаў,
Новы крок у змаганні за Мір!

ЛЕС ЗІМОЙ

Паглядзіце вунь на дрэвы,
Ці пазнаеце вы іх:
Пад блакітнай коўдрай дрэмлюць,
Нават шум галінак сціх.

Ціха гойдаюцца хвоі,
Як ад моцнага віна.
Лес не п'яны, лес не хворы,
Ён у снежных дыванах.

Лес у пацерках, каралях,
Зачарованай смузе.
Маразы яго каралі,
Але выжыў балазе.

Хоць суровыя завеі
Замятаюць часам нас,
Я нікому не паверу,
Што лес сумны ў снежны час.

Прыгажосць, што прада мною,
Недаступная каму?
Вы прыходзьце ў лес зімою,
Дзякуй скажаце яму!

Па кідай ты свой закутак —
Ціхенькі куток.
Пад мароз пякуча-люты
Рушым на каток.

Падстаўляй пад вецер грудзі
І наперад руш!
Хай спярша і цяжкім будзе
Незвычайны «душ».

Але ведай — ты палюбіш
І мароз, і снег.
Страх, ляготу сваю згубіш
За адзін забег.

Па ільду празрыста-чыстым
Куляй праляціш!
І ты ў шэрані срабрыстай
Раптам заблішчыш.

Стане хораша на сэрцы,
Лёгка на душы.
Зачыняй ляготы сенцы,
Па ільду «пішы»!

Шкадаваць, браток, не будзеш,
Крыламі ўзмахні!
Скажаш дзякуй добрым людзям,
Што дапамаглі.

Калі зноў ты не ў гуморы,
Дум сваіх не варушы.
Слухай гоман-песню бору —
Палягчэе на душы.

Зноў настрой у госці прыйдзе,
Як у лепшыя часы,
І не стане месца крыўдзе,
Што на сэрцы ты насіў.

На дварэ мароз пякучы,
Шэрань, сцюжа, стынь.
Снегам выбелены кручы,
Дрэвы і кусты.

Лёд скаваў рачную роўнядзь
І зямны абсяг.
Мне ж не страшна, мне ўсё роўна,
Свой я — не ў гасцях.

Аднаго баюся толькі,
Як пажару лес,
Каб мароз пілюляй горкай
Ў сэрца не залез.

Я даўно не браўся за пяро,
У бутэльцы высахла чарніла.
Нібы хтось —

па пальцах тапаром!..

І душа у распачы застыла...

Я згубіў надзейны свой паром,
Збіўся з ног на ростанях у слоку.
І звычайны навальнічны гром
Стаў цяпер мне казачным,
далёкім.

Што са мною —

цяжка зразумець,

Нечакана апынуўся ў шоку.

Заржавела звону майго медзь.

Крылы апускае горды Сокал.

Раптам чую гнеўны голас тых,
З кім пацеў на Поўначы і Поўдні,
З кім зашмат пабачыў «пекнаты»
У сваю нярадасную поўню:

«Паглядзі,

які вакол прастор,

Як жыццё пульсуе і трапеча!

Не скуголь,

садзіся зноў за стол,

Не прыйшоў шчэ восеньскі твой вечар».

СПАРЫШЫ

Вунь сядзяць на лаўцы двое,
Дзве шчаслівыя душы.
Супраць іх я — сёе-тое.
Ім, не мне, ў каханні жыць.
І я трошачкі зайздросчу
Бестурботным спарышам.
На адной я з імі плошчы,
Ды не тая ўжо душа.
Знаю, час і іх астудзіць,
Усяму ёсць свой канец.
Час заўсёды нас рассудзіць —
Найвялікшы наш мудрэц.

Праляцелі, нібы цені,
Неспакойныя гады.
Адгуляліся мяцелі,
Пакідаючы сляды.
Адгрымелі громам войны
У няўрымслівай душы.
Стала ціха і спакойна —
Больш нішто не варушыць.
Не трывожаць завірухі,
Не палохаюць грамы.
Толькі зрэдку неяк глуха
Штось у сэрцы прагрыміць.

ТУРБОТЫ

Адчуваю —
наблізіўся фініш,
Сем дзесяткаў —
не дваццаць гадоў.
Як ні біся,
ўсё роўна не вымеш
Ні дзянька з гэтых шчыльных радоў.

Галава апанулася ў шэрань,
І барознамі свеціцца твар.
У вачах часам робіцца шэра,
У грудзях патухае пажар.

І не боязна мне анікольні,
Хоць не ўсё яшчэ ўзяў ад жыцця.
Шлях прайшоў небяспечны і колкі
Праз увесь неабсяжны прасцяг.

Аб адным я турбуюся толькі:
Не паспею ўсяго дасказаць.
Не застацца б «сезоннікам горкім»,
За што й мёртвага будуць штурхаць.

Трэба гэтак ці так умудрыцца
Працягнуць яшчэ з пару гадоў,
Каб дасталі з крыніцы напіцця,
Пагасіць неаплачаны доўг.

На апошнім паўстанку стаю,
Прыпыніўся цягнік для парадку.
Я нічога цяпер не таю
Ад сябе, ад сяброў, ад нашчадкаў.

Што было, то быллём парасло!..
Не шкадую

і клясці не буду.

Праз віры мяне ўсюды нясло,
Як у казцы дзіцячай заблуду.

Дзе быў дом мой —

не знае ніхто,

Ды і сам я ўяўляю ўсё цьмяна...

Па жыцці я ішоў пехатой —

Пад дажджамі і коўдрай туману.

Хлеб надзённы гарбом здабываў,

Той, што часта мне сніўся і ноччу...

Працы творчай сябе аддаваў

І за марами ўпоцёмках крочыў.

І цяпер на апошняй вярсце

Я стаю,

неба сіль нада мною.

І надзея у сэрцы расце

На вялікае шчасце зямное!

Мне сняцца сны з гадоў далёкіх,
З часоў адплыўшых у нябыт!..
Я чую мерных хваляў крокі
Нявы,
закутай у граніт.

Нібы наяве,
прад вачыма:
Данбас, нягучны Магілёў,
Прасторы нашае Айчыны,
Карціны сходжаных палёў;

Байкал магутны, Забайкалле,
Тайга, замецены Таймыр,
З гарамі Поўначы спатканне,
Халодны лёд, гарачы жвір...

Мне часта сняцца сны пра рэкі —
Дняпро, Тунгуску, Енісей, —
Зрадніўся з імі я навекі,
Яны сябры мае усе.

Мне сняцца школьныя прыгоды
І вандраванняў міражы,
Дзе, можа быць,
зноў год за годам
Свае браць буду рубяжы.

СПОВЕДЗЬ

Я заўжды, як салдат, на паверцы,
На паверцы сумлення і спраў.
Не чытаю прамоў па паперцы,
Свой уласны вышукваю сплаў.

У аглоблях, ярме прахадзіў я
Ўсё жыццё да апошняга дня.
Хай каму і пакажацца дзіўным,
Ды майго ад мяне не адняць.

Нібы вол, хабачу да змяркання,
А інакш не цікава і жыць.
І бываю штодзень на спатканні
З песняй-Музай — сяброўкай душы.

Паблукаў я ў гады маладыя
Па прасторах далёкіх зямель,
Перамераў дарогі крутыя
І трапляў неаднойчы на мель.

Цалаваўся з пургой, маразамі,
Слухаў хваляў марскіх перабор.
Прад Радзімай трымаў свой экзамен,
Дзе быў бацькам-настаўнікам бор.

І куды б ні заносілі ветры,
І дзе б горкага поту ні ліў,
Я адной быў адданым і верным —
Сваёй роднай матулі-зямлі.

Помню, неяк ты сказала:
— Лепш бы я цябе не знала!
Я жыла б спакойна, вольна,
Незалежна, самастойна.
Для цябе была б далёкай
І не ведала б папрокаў.

Я тады табе паверыў
І крадком глядзеў на дзверы.
Думаў знікнуць з-пад улады,
Не чакаючы загаду.
Ты ўсё гэта зразумела
І па-іншаму запела:

— Ты прабач мяне, дурніцу,
Легкадумніцу ў спадніцы.
Мы, жанчыны, ўсе такія...
Часам — жорсткія, глухія.

Я стаяў аслупянелы...
Раптам вымавіў нясмеля:

— Дабівай сваю ахвяру,
Я даўно пра гэта мару.
Тут нялёгкая задача —
Нас з табой не перайначыць.
Сэрцы нашы аднагучны,
Лёсы нашы неразлучны.

Адказнасць

ТРЫВОГА

Неспакойна на нашай планеце:
Дзень і ноч кананады грымяць.
Дзьме з-за мора бязлітасны вецер,
Той, што прагне жывое ўсё змяць!..

Гінуць людзі.
За што? Хто адкажа?
За якія такія грахі?
Хто вузлы недарэчнасці вяжа?
Хто стварае ў бяздонні кругі?

Хто атручвае воды, паветра
І бесплоднымі робіць палі?
Хто зямныя спустошвае нетры?
Хто рыхтуецца нас спапяліць?

Дзесь на Захадзе, за акіянам,
Ёсць аматары рукі пагрэць.
Што ім нашы балючыя раны,
Што ім нашы пакуты і смерць.

Аб'ядналіся Юда і Каін.
Ці ж не час іх ужо ўтаймаваць?
Людзі добрыя, я заклікаю:
Не дазвольце Зямлю зруйнаваць!

На дварэ гуляюць мірна дзеці
Радаснай,

шчасліваю сям'ёй.

Вось бы так было заўжды на свеце —
Было чыстым
неба над Зямлёй.

Каб не ведаць

нашым немаўлятам

Тых страшэнных

навальнічных дзён,

Што прынеслі нам

такія страты,

Ад якіх мутнела ўсё жыццё.

Каб не ведаць праўнукам, унукам
Тых пакут,

якія зналі мы,

Каб не бачыць ім калек —

бязрукіх,

Без вачэй блакітных

і нямых.

АДКАЗНАСЦЬ

Я ў адказе за поле, за лес і за луг,
За людзей, за кавалачак хлеба.
Я і сонцу, і зоркам, і месяцу друг,
Я сябрую з вадою і небам.

Я ў адказе за спёку, слату і мароз,
За дажджы, навальніцы і вецер.
Я ў адказе за Мір на Зямлі, і за лёс,
І за шчасце людзей на планеце.

Па-юнацку заўсёды ўлюбёны ў жыццё
І не дам яго ў крыўду нікому!
Я у светлую будучынь рукі прасцёр,
Каб назад не вяртацца ніколі!

Я — магутная сіла! А я — гэта мы —
Гаспадар на Зямлі і ў Сусвеце.
Нам пакорны маланкі, бураны, грамы.
Мы прыносім Зямлі даўгалецце.

БЕРАЖЫЦЕ ВЕТЭРАНАЎ

Адыходзяць, дружа, ветэраны,
Застаецца мала іх між нас.
Іх бяруць ад нас яшчэ і раны,
І няўмольны хуткадечны час.

Колькі іх згубілася ў паходах
І пасля ўжо ў мірнай мітусні!..
Ад паклёпаў гінуць год за годам,
Ад варожай зайздрасці, хлусні.

Ад цялесных ран і ран душэўных
Мы губляем дарагіх сяброў.
Ад штуршкоў падземных і наземных
Застывае іх святая кроў.

Скора іх застануцца адзінкі,
Тых, каго не ўмеем шанаваць,
Каго потым доўга на карцінках
Калектыўна будзем пазнаваць.

Беражыце, людзі, ветэранаў!
Нас яны ад смерці збераглі.
Яшчэ й сёння гвояцца іх раны,
Што глыбока ў целе заляглі.

РАНАК
22 ЧЭРВЕНЯ 1941

Дзесь прапелі хорам пеўні:
Надыходзіць дзень.
Прыгадаўся час той гнеўны —
Час крутых падзей.

Вось такім жа золкім ранкам
Сорак год назад
Нас агнём касілі танкі,
Біў снарадны град.

Хмары «юнкерсаў» грамілі...
Выклікалі гнеў!
Мы такога не забылі,
Не забудзем, не!

Дрэвы, дрэвы — векавыя сосны,
Прыпыніце, любыя, свой шум.
Ад яго балюча мне і млосна...
Пачакайце трошачкі, прашу.

Гоман гэты, патрыярхі лесу,
Палюбіў я з даўняе пары.
Але сёння ён статонным прэсам
Апусціўся на мяне ў бары.

Прыгадаў я ўсе мае пакуты:
Панаванне голаду і стынь,
Што ў нутро садзілася атрутай
Сярод дрэў заснежаных, густых.

І тады шумелі вы вось гэтак,
Прытуліўшы да сваіх грудзей
І байцоў бяздомных, і паэтаў
Цёмнай ноччу і ў пагодны дзень.

Не забудуцца і тыя вёсны,
Ад якіх хацелася ўцячы...
Дрэвы, дрэвы —
векавыя сосны,
Не шуміце, дайце адпачыць.

НЕСПАКОЙ

Я не сплю ўжо каторую ноч:
Час складаны мяне непакойць.
Мір на свеце для ўсіх нас —
не збоч,
Ён нам служыць жыццёвай ракою.

Мір —
у заўтра для нас магістраль,
Без якой нам не жыць і не дыхаць.
Мір —
любiмая наша сястра,
Ратавальнік ад грознага ліха.

А яго ж парушаюць штодзень
Пад дыктоўку пражэрлівых босаў,
Да чаго ж гэта ўсё прывядзе?
Да якой нечаканасці-лёсу?

На Сусвет ужо зроблен замах,
Меч навіс над яго галавою.
Бос адчуў —
набліжаецца крах,
І пайшоў напралом з булавою.

І калі яго ў час не спыніць
Калектыўнаю нашаю воляй,
Ён планету Зямлю спапяліць,
Бо губляць яму нечага болей.

НЕВЯДОМЫЯ ГЕРОІ

Пра вайну мы не ўсё яшчэ знаем
І пра безліч нанесеных страт.
Мы па ранах яе ўспамінаем
Ды па брацкіх магілах салдат.

Пра вайну горы кніг напісалі —
Ад маленькіх да тоўстых тамоў,—
Ды пра тых вельмі мала казалі,
Хто з яе не вярнуўся дамоў.

Не пра ўсе казалі Хатыні,
Пра Асвенцімы і Трасцянцы,
Як мужнелі мы ў полымі, стыні,
Як сцякалі крывёю байцы.

Пра «катлы» Сталінграда і Мінска,
Пра падзеі на Курскай дузе
Нам нагадваюць скрозь абеліскі,
Патанаючы ў скрусе, тузе.

Колькі спіць невядомых герояў
Па палях, па балотах, лясах!..
Іх знаходзім пад кожнай гарою,
У лугах, дзе іскрыцца раса.

Не, не ўсё пра вайну яшчэ знаем.
Мы пакуль у вялікім даўгу
Перад тымі, хто ў спёку і замяць
Неразлучна ішлі побач з намі
І згаралі ў пякельным кругу.

ПАРТРЭТЫ

Я гляджу на пакрытыя пылам партрэты
Дарагіх мне і блізкіх людзей,
Што даўно апусціліся ў Лету
Праз начную дрымоту і цень.

Нагадалі яны мне дні смутку і болю,
Дні трывог,

непамерных пакут.

Я ніяк не магу авалодаць сабою...
Стаў нямілым абжыты мной кут.

Як жывыя, стаяць у страі майстры слова.
Нельга іх ані кім замяніць.

Закружыў іх,

пакрэмсаў віхор год суровых...

Хай жа песня аб іх прагрыміць!

Я пра іх успамінамі сёння сагрэты:

Нас сяброўствам спляла дзераза.

...Як жывыя, стаяць прада мною паэты,

Ды нічога не могуць сказаць.

РАЗМОВА З УНУКАМ

Папрасіў мяне малыш-унучак:
— Раскажы, дзядуля, пра вайну.
І мне стала зноў неяк балюча,
Нібы хтось штыком мяне кальнуў.

— Пра вайну расказваць цяжкавата,
Бо яна — не казка і не сон.
Паміралі сотнямі салдаты,
Чуўся ўсюды чалавечы стогн...

На вайне прыгожа не бывае —
Гінуць людзі, дрэвы, гарады.
Мы пра гэта часам забываем
І вайну малюем, як сады.

— А ці страшна там, скажы, дзядуля?
— Страшна, ўнучак, лепш яе не знаць.
Што ні крок — цябе чакае куля...
Забываеш есці, піць і спаць.

Лепш давай на мірную ўжо тэму
Мы размову нашу павядзём.
Нешта ныюць косці мае нема,
Ад тых доўгіх, невыносных дзён.

Не пра войны гутарыць нам трэба,
А пра мір і шчасце між людзей,
Пра жыццё пад мірным, чыстым небам,
Пра шчаслівы, радасны наш дзень.

На розных паралелях

РАСКАЖЫ ШТО-НЕБУДЗЬ, СЦЮАРДЭСА

Раскажы што-небудзь, сцюардэса,
Пра нямую тайну Крымскіх гор,
Пра марскую далеч, пра Адэсу,
Пра Артэк і велічны прастор.
Раскажы што-небудзь, сцюардэса.

Раскажы пра Ялту, Севастопаль,
Пра сівы, як лунь, Бахчысарай,
Пра куток Паўднёвае Еўропы —
Пра зямны няведамы мне рай.
Раскажы пра гэта, сцюардэса.

Раскажы, як жыў тут Багдановіч,
Як хадзілі Чэхаў і Талстой,
Дзе цыкады гойсаюць і звоняць
У траве высокай і густой.
Раскажы й пра гэта, сцюардэса.

Раскажы, як досвіткам, уранні
Айвазоўскі мора піў нагбом,
Дзе ляжыць мой друг паэт Ананьеў,
Спяць Трэнёў з Паўленкам вечным сном...
Раскажы пра іх мне, сцюардэса.

Я за ўсё удзячны вельмі буду,
Па-бацькоўску шчыра абдыму.
Слоў тваіх сардэчных не забуду,
Іх цяпло вазьму ў сваю зіму.
Гавары ж са мною, сцюардэса.

Непаўторныя Крыма абрысы:
Квецень вечная, гор маналіт;
Нібы свечкі, стаяць кіпарысы,
Падпіраючы неба блакіт;

Гоман хваль і цыкад неспакойных;
Вадзяная бясконцая сінь!..
Я прыбыў сюды шчырым, пакорным,
З той любоўю, што ў сэрцы насіў.

Тут ляжыць мой зямляк знакаміты,
Наш пясняр —

незабыўны Максім.

Тут сябры мае недзе зарыты
Ў час суровы пакутлівых дзён.

Я тут свой,
нібы ў бацькавым доме.

Усё любя і дорага тут.
Да крупіначкі ўсё мне знаёма.
Ты даўно —

мой прытулак і кут.

Я спытаў у велічнага мора,
У бясконцай сіні незямной,
У тых хваль, што дыхаюць на горы
І ўзлятаюць пенай нада мной:

— Як мне быць з маёю сівізною,
Што крадком спаўзае на душу,
Што не толькі восенню — вясною
Нараджае ў сэрцы прыкры шум?

Што рабіць мне ў гэтым падарожжы,
Аб якім я марыў столькі год?
Я цяпер стаю на раздарожжы,
Быццам век аджыўшы стары плот.

І сказала ласкавае мора
Кроплямі салёнае расы:
— Ты сюды прыехаў не на гора,
А на радасць светлую, мой сын.

Я магутна і пазбавіць здольна
Ад душэўнай немачы, нягод.
Не глядзі, што пенюся свавольна,
У грудзях маіх — агонь, не лёд.

Ты не бойся сівізны старэчай,
Бойся лёду ў глыбіні душы,
Бо такую рану не залечыш:
Вельмі-вельмі глыбака ляжыць.

Загуляла зранку мора,
Прадвяшчае грозны шторм.
Пагуляй, бо я ўжо сора
Пакідаю твой прастор.

Пашумі, папырскай пенай
Зноў на ялцінскі «Брадвей».
Ты не ўсё яшчэ тут спела
Загараючай братве.

Ты не ўсё нам сказала
Пра свой вечны неспакой:
Пра бураны і навалы,
Сумятню былых вякоў.

Пра цябе я чуў нямала
Песень, казак і легенд.
Ты мяне зачаравала,
Шумам сэрца залюляла
І пакінула там след.

Мне здаецца — толькі ўчора
Да цябе я завітаў.
Пашумі, гарэза мора,
Белай пенай палятай.

Пагуляй, каб я удосталь
Дыхаў вільгаццю тваёй,
Так, каб хвалі з дрэва ростам
Падняліся нада мной!

КАРА-ДАГ ¹

Стаіш ты уладна над гладдзю марской
З маленства да самага скону.
З табою віталіся Пушкін, Ляскоў,
Валошын хадзіў на паклоны.

Міналі эпохі адна за адной,
Няспынна грымелі падзеі.
Ты ж мацаў вачыма глыбіннае дно
Са светлай у заўтра надзеяй.

Заўжды незалежны і чысты душой,
Сагрэты людскою пяшчотай.
Вось я да цябе павучыцца прыйшоў
У час невыноснай спякоты.

Пазыч сваёй мудрасці і цеплыні,
А распач маю кінь у мора!
Калі ж я спасую —
у шыю гані!

Навошта табе такі зморыш.

¹ Кара-Даг — гара на паўднёвым усходзе
Крыма.

ДРУГУ

Спакойнага шчасця не зычу нікому.

А. Куляшоў

Прапануеш мне Ціхую бухту,
Дзе ніколі —

ні шторму, ні хваль?

Не, калі па-сапраўднаму друг ты,
То пакліч мяне ў іншую даль.

Мне па густу віхор, завіруха,
Боль, трывога і вечны напал.
Калі хочаш сардэчным быць другам,
Прапануй на Кучук-Янішар¹.

Там вятры, не спіхаючы, лечаць
Ад душэўных дакучлівых ран.
Штодня ходзяць туды на сустрэчы:
Там пакоіцца Максімілян².

Адтуль бачны ўсе зоркі на небе
І чуваць, як на моры штарміць.
А спакою, павер, мне не трэба.
У спакоі і морж можа жыць.

¹ Кучук-Янішар — гара ў раёне Планерскага.

² Максімілян — рускі савецкі паэт і мастак
Максімілян Валашын (1887—1932).

З ДОБРЫМ РАНКАМ!

З добрым ранкам, бук і ясень
З вашай дабратай!

Вы —

цары тут, на Каўказе,
Сярод дрэў-братоў.

Я прыбыў да вас у госці
Не на доўгі час:
Адпачыць, папарыць косці
Мо ў дваццаты раз.

І папіць вады гаючай
Ад усіх хвароб,
Што фантанам б'е пад кручай
З горных жыл-вантроб.

Тут заўсёды лёгка дыхаць,
На душы узлёт!
Ніякога табе ліха,
Ніякіх турбот.

Дзякуй, дзякуй за гасціннасць,
Шчырыя сябры!
Вы штогод мяне расцілі
І дарылі спрыт.

Над гарамі ходзяць хмары,
Ветры ліжуць валуны.
Добра тут глядзець і марыць
Без падману і маны.

Салавейка салютуе
Надыходзячаму дню.
І зязюля мне даруе
Сотні год,
душы — агню.

Лёгка дыхаць і старому,
І, канечне, маладым.
Хворы зробіцца здаровым,
Стане мёртвы зноў жывым.

Пройдзем зноў вакол Жалезнай¹
Я ж не састарэў —
Паміж кветак беласнежных
І кудлатых дрэў.

Тут не чуцен гул машынны —
Цішыня, спакой.
Будзем слухаць спеў птушыны
Мы удвух з табой.

Тут зязюлі летнім ранкам
Лічаць нам гады,
А над Змейкай і Развалкай¹ —
Туманы, як дым.

Пройдзем горнаю сцяжынкай
Пад «ку-ку» зязюль.
Не прыйшлі да нас «дажынкi»,
Мы жывём пакуль.

¹ Жалезная, Змейка, Развалка — горы ў раёне Жалезнаводска (Паўночны Каўказ).

Вы, магутныя грабы і ясені,
Неаднойчы страчалі мяне.
Мы па скалах не раз з вамі лазілі
І наяве, і ў казачным сне.

У цяжкую мінуту, у непагадзь
Я туліўся да ваших грудзей.
Былі сведкамі горы ды неба гладзь
У такі невясёлы наш дзень.

Сёння зноў мы па-брацку сустрэліся,
Абдымаемся, моўчкі стаім.
Мы адзінай пяшчотай сагрэліся
У адным маналітным страі.

Над Бештау бялеюць аблокi,
На Бештау сваволяць арлы.
Усё блізка яно
і далёка!..

Абуджае
і зрок мой,
і слых.

Чую беркута голас драпежны,
Бачу шапкі нязведаных гор.
Не ад кога яны не залежны.
Тут для сэрца —
бязмежжа, прастор!

Мне ж даступна адно:
любавацца
Неабдымным зямным хараством
І дазволіць сабе захапляцца
Строем гор
і лістотай густой

А палата мая на Бештау
І акном, і балконам глядзіць,
Дзе арлы безупынна лятаюць
І нядрэмлівы вецер шуміць.

Ён сваімі пяццю галавамі
Закрывае Казбек і Эльбрус.
І не знае, што побач з арламі —
Яго дальні сваяк-беларус.

Я люблюся ім да змяркання,
А таксама пры зорах ўначы.
Ад цудоўнай сустрэчы-спаткання
Штосьці ў сэрцы таемна гучыць.

Гэтай шчырай ўзаемнасці нашай
Больш за трыццаць адметных гадоў!
Не адзін мы гаршчок з'елі кашы.
Абрасталі не раз барадой.

І я веру, што так назаўсёды
Захаваем мы вернасць сваю.
Будзе сведкаю маці-прырода
Ў гэтым казачным нашым раю.

Стала неба беласнежным —
Ў аблачынах скрозь.
На Бештау, на Жалезнай —
Змрок і часам рось.

Непрывычна пасля спёкі,
Як ты ні кажы.
Сум на сэрцы, цяжка зроку.
Нецікава жыць.

Тут, ля самага падножжа
Стройнае гары,
Адпачыць на лаўцы можна
І пагаварыць

З букам, ясенем, і клёнам,
І з самім сабой.
Пад капелюшам зялёным
Піць бы зверабой ¹.

Можна трошкі і «Смірноўскай» ²
(Раілі ўрачы)
І шаптацца па-сяброўску
З дубам да начы.

¹ Зверабой — травяная лекавая настойка

² «Смірноўская» — мінеральная вада.

Я на горы гляджу —
на Эльбрус, на Казбек,
На арлоў ганарлівых, свавольных.
Але ў марах я там —
на жніве, на касьбе,
У лясах, здаўна блізкіх мне —
хвойных.

Я гляджу на Машук,
што пакрыўся смугой,
На таемную, вузкую пройму.
І здаецца, што я —
сярод родных лугоў,
Бачу зноў прыдняпроўскую пойму.

Ці «Смірноўскую» п'ю,
ці празрысты нарзан
Са славурых гаючых бюветаў,
Мне здаецца ўсё гэта —
з бярозы сляза,
Што паэтамі здаўна апета.

А як гляну туды,
дзе стаіць абеліск —
На вяршыне скалістай і стромкай,
Прада мной паўстае тады
родны мне Мінск
З яго славай і песняю звонкай.

ПАРАДА

Мне параіла бабуля:
— Пі рамонак, зверабой —
З траў настоечку любую —
Пакіруй хоць раз сабой.

А таблетак і спітнаго
Не параю я табе.
Спадзявайся не на бога —
На самога на сябе.

Ад гаючае вадзіцы,
Хоць «смірноўка», хоць нарзан,
Будзеш дужыць і бурліцца,
Нібы мора-акіян.

Не скажу я, колькі праўды
Ў той скарбонцы мудрых слоў,
Толькі лекарам сапраўдным
І ў жыцці маім вяслом

Сталі травы і вадзіца,
Малады капусны ліст,
Нашы родныя чарніцы
І птушыны перасвіст;

Промні ліпеньскага сонца
І шумлівыя бары...
Буду жыць цяпер бясконца,
Як лясныя песняры.

ЛЕРМАНТАЎ

1. АПОШНЯЯ НОЧ

На вузенькай вулачцы з імем Сямашкі,
На самым падножжы Жалезнай гары,
Ёсць домік маленькі —
някідкі, ды важкі.

Ён зоркай нязгаснай гарыць і гарыць.

Тут Лермантаў жыў адзінока, тужліва,
Правёў у выгнанні апошнюю ноч.
Ён моўчкі глядзеў на Казбек белагрывы,
А «свет» весяліўся наблізу там, збоч.

Нялёгкія думы трывожылі сэрца,
Правёў у бяссонні ўсю ноч давідна.
Не ведаў, куды ад разваг было дзецца,
Бо знаў, што ён выпіў свой кубак да дна.

А потым на золку сцяжынкай знаёмай
Удалеч панёс яго друг Аргамак!..
Па кручах скалістых, адхонах зялёных
За смерцю імчаўся самотнік-бядак.

Бывай назаўсёды, падножжа Жалезнай
І горад гасцінны з гаючай вадой!..
Бывайце, лясы,
што, як мора, бязмежны,
Даліны з пахучай травой маладой!..

2. І ПЛАКАЛІ ГОРЫ

Па горнай сцяжынцы сівога Бештау
Імчаўся ён хутка на верным кані.
Арлы ў паднябессі над ім праляталі,
І лес стогалосаю песняй званіў.

Згушчаліся хмары над глыбай каменнай,
Над шапкаю-футрам гары Машука.
Адна недарэчнасць, нямое імгненне —
Нядобрае здзейсніць чужая рука.

Мінута на роздум. І дождж з навальніцай
Абрушылі раптам усю сваю моц.
І ў гэту секунду ён падае ніцма...
Сустрэла паэта бясконцая ноч.

Вада абмывае халоднае цела
З той хмары, што выйшла, нібы на парад.
Тут сведкамі сталі і Мцыры, і Дэман,
Адважная Бэла, ліхі Азамат.

І плакалі горы — Машук і Бештау,
Эльбрус непрыступны, скалісты Казбек,
Бо бачылі гора: раптоўна нестала
Таго, хто апеў іх, праславіў навек.

Пад водбліск маланкі дождж сыпаўся градам,
Ні сонца, ні неба, ні гор не відаць.
Ляжаў ён спакойна з арліным паглядом,
А побач — і гронка, як золь, вінаграду,
Якую паэт не паспеў абшчыпаць...

ВЫБУХ

Мне пачуўся выбух — гучны, дальні,
Быццам выхваляецца траціл.
І я ўспомніў час нялёгкі, даўні
У маім скамечаным жыцці.

Трыццаць восьмы — год марозаў лютых.
Забайкальскі горны пераход.
У краі заснежаным, славурым
Скалы расчапляліся і лёд.

Ад марозу, нібы ад трацілу,
Сатрасалі выбухі прастор!..
Хваля гукавая нас глушыла,
І ляцела водгулле між гор.

Я пасля і сам там «забаўляўся»
Ўзрывамі, наводзілі што страх.
Толькі з іх ніводзін не застаўся
У душы. Усе яны ў гарах.

А вось тыя, горныя, ў паходзе
Нават сёння мне душу шкрабуць,
Успаміны з дрыжкамі плодзяць
І відзе спакою не даюць.

А таму, як толькі што пачую
Дальні выбух ці звычайны гром,
Уздрыгну і ў думках палячу я
Над бурацкім горным ланцугом!..

ТУНЕЛЬ

Помніш стромкія, шэрыя скалы,
Не прыкрытыя шапкай раслін,
І бескрайнюю роўнядзь Байкала?
Там духоўна з табой мы раслі.

Мы ўзрывалі каменныя глыбы,—
Прабівалі праз горы тунель.
Мёрлі птушкі, хавалася рыба,
Пакідаючы завадзь і мель.

Як паветра, тунель быў патрэбен
У далёкі той памятны час.
Ён для нас быў дыханнем, і хлебам,
І «акном» на Далёкі Усход.

На суседнім «птушыным базары»
Чуўся крык без ніякіх патрэб.
Мы ламамі, як пёрамі зараз,
Зараблялі надзённы свой хлеб.

Над Байкалам, крутым узбярэжжам
Абалокі плылі чарадой.
Мы стаялі на кручы, як вежы,
Ўспаміналі дзяцінства і дом.

У гадах тое ўсё патанула
І ў байкальскіх густых туманах!..
Толькі зноў штось за сэрца кранула,
Быццам зноў я ў скалістых гарах...

ГОРАД МАРСКІХ ВАРОТ

Порт марскі
і звычайная прыстань,
Дом культуры на ўзвышку,
музей.

Сотні кранаў
стаяць урачыста,
Патанаючы ў шызай смузе.

Тут —
сталіца далганаў і ненцаў
І вароты марскіх рубяжоў.
Горад гэты
Дудзінкай завецца.
Праз вякі ён да славы ішоў.

Разам з бацькам сваім
Енісеем
Ён пабачыў нямала пакут,
Ды ніколі не быў фарысеем,
Абаронцам знявагі і пут.

К добрым людзям
заўсёды быў блізкім
І далёкім для розных спрытнюг.
Шле штодзень свае грузы
Нарыльску,

Ён даўно —
пабрацім яму, друг.

На высокім рачным узбярэжжы
Ён разлёгся,
як віцязь, як прынец.
Не знайсці ў ім ні замкаў,
ні вежаў,
Ні палацаў цароў і царыц.

Тут вякамі жылі рыбаловы,
Паляўнічыя і гандляры.
Тут дружыла сям'я разнамоных
На пагорку,
надобным гары.

Быў прычал прамысловы маленькі
На магутнай сібірскай рацэ.
Прыплывалі сюды і айвенкі
З футрам норак,
пясцоў на руцэ.

Тут цяпер не змаўкаюць маторы —
Порт гамоніць удзень і ўначы.
Параходы уходзяць у мора,
Цягнікі ж —
у сваю далячынь!..

ДРУГУ ЮНАЦТВА

Нам з табою ёсць пра што успомніць
Пад міганне месяца і зор:
Пра Валёк¹, пра Цясінскую пойму,
Пра люстэркі тундравых азёр.

Прыгадаем нашы вандраванні
Па бязлюдных далях нацянькі.
То былі не казкі, не паданні —
Мы удвух між рэчак гаманкіх.

Сабіралі спелую марошку,
Пілі сок з паўночных журавін.
Нас віталі хвойкі і бярозкі,
Бы сяброў па духу, па крыві.

Шалясцелі карлікавыя дрэўцы
Ўздоўж Нарылкі — быстрае ракі.
Адзначалі свята сваё ненцы.
Такавалі ў тундры кулікі.

Хоць даўно усё яно мінула,
Патанула ў часе і смузе,
Але сёння зноў мяне кранула
І на крылах даўнасці нясе

Дзён далёкіх горыч успамінаў,
Ад якіх не дзенешся нідзе.
Пра цябе ж я думаць не пакіну
Ні ў мінуты шчасця, ні ў бядзе.

¹ Валёк — рака, прыток Нарылкі.

НАРЫЛЬСК

У тундравым царстве,
на поўдні Таймыра,
Ля ног дзвюх абгрызеных
ветрамі гор
Стаіць ён, празваны
«Паўночнай Пальмірай»,
І трубы нацэліў
у неба, да зор.

Грыміць і грукоча
няўрымслівы горад,
Глытаючы тонамі
вугаль, руду.

Плавільныя печы,
гігант аўтамолат
Не моўкнуць —
гудуць і гудуць.

У грукаце-гудзе
пад свіст завірухі
Ў цэхах нараджаецца
дзіва-метал.

Я гэтую песню
не раз ужо слухаў
І з ёю на крылах
у марах лятаў.

А побач —
 палацы, праспекты, алеі,
На п'ялях —
 вышынныя гмахі-дамы
І ў бронзе
 багацце Таймыра —
 алені,
Якімі з дзяцінства
 любуюемся мы.

Ідзеш па галоўнай яго
 магістралі
І мроіцца,
 быццам бы Неўскі праспект.
Паблізу ж
 пад'ёмныя краны паўсталі,
Ім трэба нямала
 зрабіць тут паспець.

Бывае, што горад
 патоне ў сумётах
І сцены яго
 ад марозу трашчаць,
Ды людзі заўсёды
 у новых узлётах,
Іх сэрцы патхнёна,
 зазыўна гучаць!

НА МЕТАЛУРГІЧНЫМ ЗАВОДЗЕ

Дзень і ноч грукочуць аўтаматы
І кавальскіх станаў, і пячэй.
Я у цэх заходжу, як на свята.
Тут, здаецца, дыхаць мне лягчэй.
Тут у дыме, копаці і газе,
Дзе нясмела сёння я стаю,
Дзе калісьці ўсе куткі аблазіў,
Гартаваў я маладосць сваю.
Зноў стаю я ля плавільнай печы,
Лётку прабіваючы жазлом.
Абліліся потам мае плечы,
У вушах бясконцы гул і гром.
І пацёк на жолабе адкрытым
Каляровы вогненны метал.
Я зайздросчу сіле яго, скрыту...
Добра, што сюды я завітаў.
Так, калісьці тут я гаспадарыў,
Абліваўся потам кожны дзень.
Быў, як кажуць, першым санітарам
На метале, коксе і рудзе.
Любаваўся вынікамі працы,
Хоць стамляўся да апошніх сіл.
Не чакаў я пахвалы, авацый,
Радасць, боль — у сэрцы ўсё насіў.
Я тады быў трошачкі скрытнейшы,
Маладзейшы аж на трыццаць год!..
...І здалося раптам: я ранейшы,
Зноў стартую ў дальні свой паход.

У ЗАВОДСКІМ ЦЭХУ

Тут, у цэху,
і цёпла,
і светла,
Нікель з печы сцякае ракой.
Пахнуць сераю сцены,
паветра,
Свой тут клопат
і свой неспакой.

А за вокнамі круціць
і вые,
А за вокнамі студзіць-пячэ
Скрозь сумёты ляжаць снегавыя,
Цемень доўгіх зімовых начэй.

Не відаць ні дарог,
ні сцяжынак,
Ледзь мігцяць на слупах ліхтары
Ды паблізу стаяць старажылы —
Дзве,
як помнікі,
ў тундры гары.

ТАЛНАХ

Ёсць на поўдні Таймыра куток,
Яго райскім завуць у народзе.
Там паветра адзіны глыток,
Быццам зноўку на свет вас народзіць.

Абласканы ён гоманам дрэў,
Ціхім шэпатам хваляў азёрных.
Там міжвольна ты будзеш мудрэць,
На блакіт пазіраючы зорны.

Запазычыў імя ён Талнах
У рачулкі, нібыта дзяўчынкі,
Што пачатак бярэ у гарах
І ўліваецца ў воды Нарылкі.

Нетры края — мяшок залаты,
Багацейшая ў свеце скарбонка.
Вырас горад у ім малады
З незмаўкаючай песняю звонкай.

Па «ствалах», што на рудных дварах,
Што навечна ў зямлю паўрасталі,
Чалавек падае на-гара
Руды шчодрый поліметалаў.

Вось які яго сённяшні плён,
Бо Талнах яшчэ мерыць і кроіць.
Ну, а заўтра, я веру, што ён
Прыгажосць і багацці утроіць!

Я аддаў сваю даніну Мінску,
Забайкаллю, Поўдню, і тайзе,
Ленінграду, Омску, і Нарыльску,
Што заўсёды тоне у смузе.

Не забыў таксама Магілёва
І Астра —

мне роднае ракі.

Праспяваў, як мог, і пра дуброву,
Дзе не раз збіраў баравікі.

Хоць часткова разлічыўся з доўгам,
Ад чаго і жыць стала лягчэй.
Засталося мне спяваць нядоўга —
Шлях кароткі да маіх «начэй».

А таму вось трэба мне спяшацца
Працаваць, начэй недасыпаць,
У даўгу каб толькі не застацца,
Хто заўсёды будзе ўспамінаць:

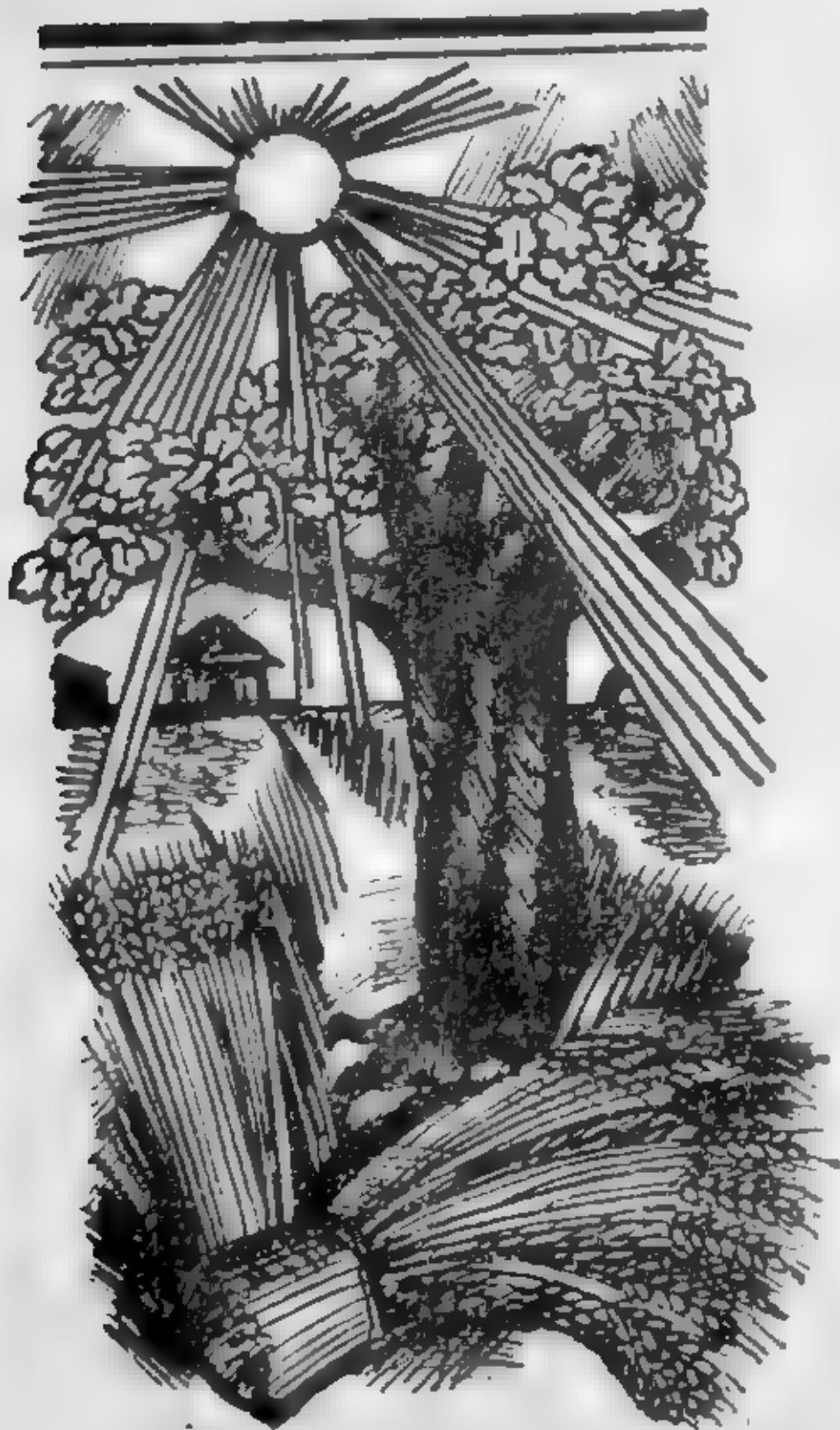
Прад Радзімай і яе раздоллем,
Прад сумленнем, добрымі людзьмі.
Трэба ўсё паспець,

на што ты здольны,

Рэшта ўжо маленькая —

на міг.

Плазма

Заасцёр'е

УСТУП

Колькі розных зямель я пабачыў
І адчуў на сябе падзей!
Зведаў светлыя дні і няўдачы,
Дні і распачы, і надзей.

Ды застаўся адзіным навечна
Ў маім сэрцы родны мне кут.
Ён пяшчотай сваёй чалавечай
Ратаваў мяне ад пакут.

Пра яго мая сціплая песня
У суквецці скупых радкоў,
Пра маё залатое прадвесне,
Не забытых мной землякоў.

Хай у сэрцы ніколі не тухне
Дарагі агеньчык вясны!
Няхай памяць ніколі не глухне
І не сняцца страшэнныя сны.

ЧАСТКА ПЕРШАЯ

I

Так, пасля нялёгкіх вандраванняў
Ён вярнуўся зноў у родны кут,
Дзе калісь страчаў сваё світанне,
Быў свабодны ад душэўных пут.

Стаў на бераг ціхае рачулкі
Супраць сонца,
рукі распасцёр,
Заспяваў уголас —
рэхам звонкім
Адгукнуўся ласкава прастор.

— Добры дзень, палі і сенажаці!
Добры дзень, шумлівыя лясы!
Добры дзень, мая радзіма-маці
І людзей мне родных галасы!

Доўга быў я з вамі у разлуцы,
Нібы той пустэльнік-пілігрым.
Тут заўжды да долу вербы гнуцца,
Пахне чымсьці блізкім, дарагім.

Я сюды не ў госці —
назаўсёды
Быстракрылай птушкай прыляцеў!..
...Вось яны сады і агароды,
Бацькаў дом, і лазня, і пляцень.

Тут усё знаёма да крупіпкі —
На зямельцы сэрцу дарагой.
Тут, здаецца, кожная травінка
Сустракае ласкава яго.

Ні гады, ні грозныя падзеі
Не змаглі пачуццяў заглушыць.
Пасівеў ён, зубы парадзелі,
Але лёгка неяк на душы.

Паглядзеў на родныя прасторы
І сказаў уголас: «Будзем жыць!»
Над лазой прысадзістай, густою,
Падняліся, пырхнулі стрыжы.

II

Нарадзіўся ён і гадаваўся
На пясчаных гэтых берагах.
Пасвіў коней, песняй захапляўся
Ў прыасцёрскіх казачных лугах.

У грыбы, у ягады, арэхі
Раніцой імчаўся па расе.
Слухаў гоман дрэў, лясное рэха,
Васількі ірваў на паласе.

То была пара церазналося,
Што вятры з'ядалі і сухмень,
Дзе заўжды жабрацкае калоссе
Нам дарылі жыта і ячмень.

А вясной, калі яшчэ марозы
Пра сябе нагадвалі падчас,
Басанож ён бегаў да бярозы
За гаючай вадкасцю на квас.

Смачны быў бярозавік той з хлебам,
Замяняў ён чай і малако.
З ім лягчэй, здавалася, пад небам
Жыць такім рухавым юнаком.

Ён лічыў тады сябе героем,
Як гуляў з сябрамі у лапту,
Як вясновай цёплаю парою
Браў-лавіў хрушчоў ён на ляту.

Калі ж хлопцу стукнула ўжо дзесяць,
Ён пакрочыў з коскаю на луг.
А ў дванаццаць —

ён ішоў за Бесядзь,
Браў за рукі па-мужчынску плуг.

Разам з бацькам быў у лузе, полі
І па дровы ездзіў з ім у лес.
Не забыць тых дзён яму ніколі
І сяброў — равеснікаў, гарэз.

І далёка ўсё яно, і блізка...
У вачах паўстала светлым днём.
Праз жыццё —

ад самае калыскі
Засвяціла радасным агнём!..

III

Шмат гадоў вучобы, падарожжа,
Цяжкай працы ў тундравым краі.
Ён цяпер дубку, бярозцы кожнай
Аддае свой рапарт, бы ў страі.

Тут цяпер павымахалі дрэвы,
Пазнікалі багна і дрыгва.
Не шуміць чарот больш і не дрэмле,
Не расце паганая трава.

Больш няма ваўчынага балота —
Скрозь ляжаць бязмежныя палі,
Дзе цяпер жытнёвай пазалотай
Зіхаціць і трошачкі пыліць.

Толькі з рэчкай, мабыць, недарэчнасць:
Хтось прыдумаў выпрастаць яе.
Сапсавалі рэчышча навечна
Не дзядзькі чужыя, а свае.

Пазнікалі рыбныя затокі,
І не стала пеністых віроў.
Дно рачное бачна ўжо здалёку,
Можна гнаць усюды ўброд кароў.

«Пасвятлела» цёмная дуброва —
Парадзелі шчыльныя рады:
Нішчуць лес сасновы і дубовы
І вязуць няведама куды.

Знялі з сосен матчыны сарочкі,
Цела пакалечылі багром
І назвалі ласкава «падсочка»,
Каб смактаць бязжаласна іх кроў.

Прысудзілі прыгажунь-пакутніц
Да маруднай смерці на гады,
Нібы за спакуслівасць закутніц,
За разгул пачуццяў маладых,

Як шкада, што ў добрым пачынанні
Ёсць яшчэ нямала лебяды,
Ёсць яшчэ агрэхі і хістанні,
Ад якіх —

два крокі да бяды.

...Узышла трава і на папары.
Весяліцца чэрвень-чараўнік.
Ён стаіць у роздуме і марыць,
Як надзейны, пільны вартаўнік.

IV

Праз агні прайшоў ён і праз воды,
Замярзаў, ад кулі паміраў,
Ваяваў, камандаваў узводам,
Два гады ў шпіталі праляжаў.

А раней — будоўля па пуцёўцы
Ў неабсяжнай дальняй старане.

Колькі год за працай у спячоўцы
Ён сталаеў, душою здравеў.

Пачынаў з Далёкага Усходу:
Камсамольск, Заудзінск
і Нарыльск,
Куды плыў ён тыдзень параходам,
Дзе начное сонца, нібы дыск.

А зімой —
ні месяца, ні сонца,
Гаспадарыць цемра, як закон,
Ды вятры мяцельныя бясконца
Ліжучь твар пякучым языком.

Дзень — за працай,
вечар — за вучобай.
Так міналі месяцы, гады.
Зжыўся ён з брызентаваю робай
І заўжды быў сэрцам малады.

Спрабаваў пісаць ужо і вершы,
Рыхтаваўся пільна ў інстытут.
Абарваў усё тут сорак першы...
Іншым быў цяпер яго маршрут.

А калі пажары адпалалі,
Змоўклі жэрлы баявых гармат,
Ён вярнуўся зноў у тыя далі —
Франтавы учорашні салдат.

Сталі зноў сябрамі яго кнігі —
Штурмаваў навукі рубяжы.
Не любіў сардэчнае адлігі,
Толькі ў бурах, замяці і жыў.

V

Не даюць спакою успаміны,
Што, як хмары, ходзяць уразброд.
Ад іх вее ружай і калінай,
Адчуваеш полымя і лёд.

Уваччу паўстаў вась родны бацька
І яго занятак-рамяство.
Працаваў ён кемліва і хвацка,
Загружаў таварам увесь двор.

Гэта быў славыты на акругу
Віртуоз —
 праслаўлены ганчар.
Ён станком сваім —
 ганчарным кругам
Гаспадынь заўсёды выручаў.

І цяпер стаіць яшчэ у клеці
Той адметны, чараўнічы круг.
Васілю ён —
 даражэйшы ў свеце,
І карміцель даўні той,
 і друг.

Дзесяць душ —

сямейка немалая,

А зямлі —

абгрызаны надзел.

Ды і то ад краю і да краю —

Скрозь пясок,

не так, як у людзей.

А таму і горбіў спіну бацька

Круглы год

і дзетак прывучаў.

Як-ніяк лягчэй за лёс батрацкі,

З кім калісь жыццё сваё страчаў.

Авалодаў бацькавым майстэрствам

І Васіль —

старэйшы яго сын.

Ён варочаў гліну, нібы цеста,

Хоць яшчэ й не выраслі вусы.

Гарлачы, гаршкі і макацёры,

Прыгажуні-міскі,

гладышы

Ён ляпіў са скрытнасцю бадзёрай

Без прымусу бацькі —

ад душы.

Потым іх абпальвалі ўжо ў печы

Разам з бацькам

суткі навылёт,

Ён шчаслівы быў у зорны вечар,
Гледзячы на полымя,
пад под.

VI

А вось маці вырабляла крэйду
З дапамогай брата і сяцёр,
З якой потым і рабілі рэйд
На кані
далёка за Асцёр.

Працавалі дружна ўсе без нормы,
Месячы бялюткія грудкі.
Потым «булкі» конуснае формы
Ставілі у роўныя радкі.

Той тавар надзвычай быў патрэбны,
Бралі яго нават бабылі.
Сам хадзі ў лапцях,
ў адзенні зрэбным,
Але ў хаце трэба пабяліць.

Хто што мог, рабілі заасцёрцы,
Там былі шаўцы і цесляры,
Але больш за ўсіх свяціла сонца
Тым, каго празвалі «бачкары».

Ім была выключная павага
Між усіх рамёснікаў-сялян.

Ім заўздросціў нават бедалага
Майстар справы —
бацька Васіля.

Без вядра, без бочкі і без цэбра
Абысціся цяжка на сяле.
За тавар такі плацілі срэбрам.
Бондарам жылося весялей.

Так жыло вякамі Заасцёр'е
На пясчаным беразе ракі.
...Не, гады шчэ з памяці не сцёрлі
Тых мясцін, дзе пелі жаўрукі.

Пахіліўся крыж на бацькавай магіле,
Шмат каго няма і з землякоў.
Родны дом ужо стаіць пахіла
І не чутна песень жаўрукоў...

«Што ты зробіш, бо вішто не вечна,
Ёсць для ўсіх і тэрмін, і чарга», —
Так сказаў сабе Васіль Зарэчны
І адразу ў вёску закульгаў.

VII

Тры разы быў ранены Зарэчны:
Пад Масквой, на Проні, на Дняпры.
Думаў — крылы ўжо складзе навечна,
Ды памерці не далі сябры.

Потым быў кантужаны пад Гродна —
Аглушыла выбухамі сталь...
Зноў ляжаў ён на зямлі халоднай,
Потым трапіў прама у шпіталь.

Без яго фашыстаў дабівалі,
Пераможны слухалі салют.
Помніць толькі,
як сястрыца Валя

Аб'явіла:
— Гітлеру капут!

Прыўзняўся ён неяк нясмела,
Спрабаваў сястрыцы штось сказаць...
А палата ў радасці грымела!
Там хацелі пець і танцаваць.

Валя знала,
што ён цяжка хворы.
Падышла, а той увесь дрыжыць...
Не сцярпела:
— Гора маё, гора!
Табе ж нельга,
трошкі паляжы.

— Не магу, сястра, капут фашыстам!
Ты ж сама...

Вунь слёзы на вачах.
Будзе ціша скрозь і неба чыста.
Зноў машыны мірна загучаць.

— Разумею, любы, супакойся,
Ты не можаш радасці стрымаць.
Многа нам пакутваць давялося,
Ды маглi ж мы ворага зламаць!

.

Толькі недзе аж у сорака шостым
Пакідаў Зарэчны свой шпіталь.
Ён стаяў худы, высокі ростам,
Гледзячы ў заснежаную даль!..

У свае абжытыя мясціны
Не адзін вярнуўся —

удваіх,
З медсястрою Валяй-Валянцінай,
Што больш года ля яго хадзіла,
Аднаго не кінула на міг.

VIII

Закахана, зладжана і дружна
Трыццаць год жылі душа ў душу
Вася-ўзводны,
кулямётчык мужны
З медсястрою Валяй Паляшук.

Шчабяталі, нібы тыя птушкі
Перад тым, як рынуцца ў палёт,
Гадавалі родную дачушку,
Ніякіх не ведалі турбот.

У сям'і, за працай, за вучобай
Праляталі цэлыя гады.
Не ўяўляў Васіль сябе без робы,
Без машын і тундравай вады.

Ён знаходзіў час і для рыбалкі,
І па дому жонцы памагчы.
Быў заўжды пагардлівым да чаркі,
За гадзюку «горкую» лічыў.

Дык затое здзейсніў сваю мару:
Ён завочна скончыў ВНУ.
Штурмавалі з жонкаю на пару
Той навукі моцную сцяну.

Так ішло усё яно па плану
У вучобе, працы і жыцці,
Пакуль лёс не ўджаліў нечакана,
Ад чаго Васіль схмурнеў, заціх...

Раптам смерць скасіла яго Валю —
Даканаў бязлітасны інсульт...
Ледзь і сам не ўпаў, калі хавалі,
На сцюдзёны могілкавы грунт...

Як дамоў вяртаўся, не прыпомніць...
З кім ён быў і хто яго прывёз?..
Не забыў адно ён: была поўня
І ў вачах дваілася ад слёз.

Перанёс пямала ён на свеце,
А такога болю шчэ не знаў.
Бо не стала на Зямлі-планеце
Той, што сагравала,
бы вясна.

У грудзях штось білася, крычала,
У вачах стаялі міражы...
Ён прыходзіў проста да адчаю,
Не хацелася й самому жыць...

Ды дачку успомніў...
І змірыўся.

З кім пакіне Люсечку сваю?
Лепш няхай бы сон такі прысніўся,
Чым наяве рухацца ка дну.

Так жылі цяпер у Снежнагорску
Па-сіроцку ў суме і тузе...
І, нарэшце, пацягнула ў вёску,
Да Астра.
І гэта балазе.

ЧАСТКА ДРУГАЯ

I

— Ну, Зарэчны, значыць, назаўсёды
Вы сюды прыехалі да нас?
Выбачайце, вы адгэтуль родам?
Не забылі родны свой калгас?

Значыць, вы па ўласнаму жаданню
Да сваёй любімае ракі...—
Сам адказваў на свае пытанні
Старшыня,
надзвычай гаваркі.—

Вельмі рады вам, Васіль Пятровіч,
Вы ж з пялёнак —
заасцёрскі, наш.

...Ці то радасць нейкая, ці горыч
Васіля здавіла, нібы прас.

— Назаўсёды,— стрымана і глуха
Адказаў, як быццам прастагнаў.
Старшынёвых слоў амаль не слухаў
І ад болю ледзь не зарыдаў...

Да яго прыйшлі зноў успаміны —
На далоні ўсё яго жыццё...
Быццам хто падклаў пад сэрца міну
Ці жывога кінуў у касцёр.

Тут пачатак доўгай той дарогі,
Што вяла да самай сівізны.
Тут хадзіў у цыпках басаногім,
Сустракаў ён дні сваёй вясны.

— Так, механікі нам во як трэба!
Але больш галоўны інжынер.
З ім цяпер рашаць праблему хлеба...
— Вельмі вам удзячны за давер,

Ды спачатку трэба прыглядзецца.
Радавым хачу пахабаціць.
А пасля пабачым, як прыйдзецца.
Не магу ў начальніках хадзіць.

Быць, штодзень бліжэй да механізмаў,
Разумець іх пульс і іх душу
Я лічу за гонар свой вялізны.
Памагчы мне ў гэтым папрашу.

— Што ж, настойваць я не буду,
Прымушаць не стану вас сілком.
Але ж вас я потым не забуду,
Не забудзе, веру, і партком.

Вы прыходзьце заўтра у майстэрні,
Занімайце вашы рубяжы,
Да машын —
сябровак ваших верных,
Без якіх не можаце вы жыць.

І, дарэчы, як у вас з кватэрай?
— Бацькаў дом пакуль яшчэ стаіць,—
Ардэноў шматлікіх кавалеру
Было цяжка неяк гаварыць.

— Бачу я па ваших дакументах —
Выпускнік-выдатнік МВТВ¹.

— Так, я быў завочнікам-студэнтам,
Не даваў спакою галаве.

— А я ў Горках спакваля, рытмічна...
Прывязаўся сэрцам і душой.
«Дабіваю» свой агранамічны,
На апошні, пяты перайшоў.

Мы — сябры, як кажуць, паняволі
І, прызнацца, нават землякі.

— А, быць можа, лёс адзін і доля?
Толькі па гадах вы не такі.

II

Дом бацькоў паходзіў на драбіны
На драўляным дзедаўскім хаду.
Пад акном раслі бяроза і рабіна,
Дзе вясной заўжды хрушчы гудуць.

¹ МВТВ — Маскоўскае вышэйшае тэхнічнае вучылішча імя Баўмана.

Дах пакрыты жытняю саломай,
На якой парос зялёны мох.
То не дом стаяў,

а нейкі зломак.

Як ён толькі выстаяць так мог?!

Будаваўся ён, калі на свеце
Не было самога Васіля.
Дождж мачыў,

ірваў салому вецер...

А жылі тут вечна з мазаля.

Час прыйшоў —

і дзеткі-птушаняты

Паляцелі з роднага гнязда.

Сіратой засталіся і хата,

І бацькі, падобныя на дах.

Аднаўляць будынак сілы не хапала,
Дый куды ім лепшы двум старым.
Добра, што хоць гэта не спалала
У гады суровае пары.

Каб даўжэй пажыў хоць трошкі бацька,
Можа б, і прыдумаў што-нішто.
Не стаяла б хата тут жабрачкай,
Сіратой пад ліпаю густой.

Ну, а маці, ціхая Арына,
Ці ж пад сілу ёй такі цяжар?

Доўга ўсё чакала яна сына,
Каб самой на печы ўжо ляжаць.

Ёй цяпер за восемдзсят, пэўна,
Хто калі гады яе лічыў?
Праз жыццё будзілі яе пеўні,
Што галосіць ранкам і ўначы.

«Не бяда, — сказаў сабе Зарэчны, —
Будзе дом тут новы і садок.
Тут, на гэтым месцы ўсё, канечне,
Ад сядзібы бацькі —
ні на крок!»

III

Васіля сустрэла са слязамі
Тая, што чакала столькі год!..
Абдымалі сына неяк самі
Рукі,
ўжо халодныя, як лёд.

Не ўтрымаўся й сын тут, небарака.
Штось у'сэрцы пачало тачыць.
Супакойваў маці,
а сам плакаў
І за сорам гэта не лічыў.

— Супакойся, мама, будзем разам
Аднаўляць уласнае жыццё.

— Ты надоўга, сын?

Скажы адразу,
Прыляцеў сюды

на колькі дзён?

— Назаўсёды, мама, не хвалюйся,
На пакіну больш цябе адну.

Дні праз тры сюды прыедзе Люся,
Упрыгожыць дом наш і радню.

— Недарэмна верыла, 'чакала

Я свайго старэйшага сынка.

Быццам з плеч зваліўся цяжкі камень,
Дажыла да светлага дзянька.

Зберагла я бацькавы ўсе рэчы,

Ты цяпер іх будзеш уладар.

І ніхто не стане нам пярэчыць,

Ты адзін — нашчадак-гаспадар.

Знаеш сам —

братоў вайна забрала,

А сясцёр па свеце размяло.

Я жыла адна, нібы за брамай...

І цяпер вось —

пад тваім крылом.

— Дзякуй, мама, за тваю пяшчоту,

Не купіць яе за «доўгія рублі».

Дом музеем нашым будзе потым,

Даражэйшым месцам на зямлі.

Больш не трэба мне тут нічагуткі,
Бо свайго да смерці не спажыць.
Будзе дом тут новенькі, бялюткі,
І, як людзі, будзем разам жыць.

— А кругі бацькоўскія і скрыпку
Загадаеш выкінуць пад плот?
Задыміць, бывала, сваю піпку
І зайграе так, што пройме пот...

І Васіль успомніў, як калісьці
Бацька граў на розныя лады.
Без ніякай выгады-карысці
Весяліў старых і маладых.

Часта граў у час ганчарнай працы —
У абед ці проста ў перакур.
Ён зайграе —

заспявае маці,
Закудахча певень сярод кур.

— Не пакрыўджу скрыпку я ніколі,
Зберагу да смерці і кругі.
Бо'яны —

кавалак маёй долі,
Сведкі дзён дзіцячых, дарагіх.

Хай жылося нам тады нялёгка
Паўгалодным летам і зімой,
Хай дурылі Гершыны і Лёўкі,
Перад кім схіляўся бацька мой,

Хай як след тады я звездаў бруду
І паеў удосталь лебяды,
Я ніколі дзён тых не забуду
У мае аstatнія гады.

IV

У майстэрнях шумна, мітусліва:
Надышла гарачая пара.
І Васіль адчуў сябе шчаслівым,
Нібы з плеч звалілася гара.

Разбіраюць статныя камбайны,
Правяраюць кожны механізм.
І матораў адкрываюць тайны,
Выяўляюць кожны іх капрыз.

Трактары, жняяркі і касілкі,
Як салдаты, сталі у страі.
ЗІЛы, МАЗы — грузныя асілкі
Пралажылі тут свае сляды.

Стук і грукат на двары майстэрняў,
У цэхах, падобных заводскім.
І ад пары ўздрыгвае кацельня,
Тоне ў гуле, ў гомане людскім.

Пад страхой у доўгім памяшканні
Не змаўкаюць гулкія станкі.
Звон кавалды з ранку да змяркання
Пасылае рэха да ракі.

І жаданне ёсць тут, і старанне,
Ды падчас умення не стае.
Мітусяцца людзі да змяркання,
А карысці праца не дае.

«Аднаго жадання, браце, мала.
Трэба неяк людзям памагчы.
Шасцярні, каленчатые валы
Трэба ведаць, як і чым лячыць, —
Так падумаў пра сябе Зарэчны —
Дум высокіх шчыры уладар,
Не з усмешкай з'едлівай —
сардэчна,
Як руплівы, добры гаспадар. —

Быў правы той старшыня Какора,
Тут патрэбен знаўца —
інжынер», —
Да сябе звяртаўся ён з дакорам,
Абмяркоўваў старшыні намер.

Хто ж, калі не ён тут дапаможа —
Чараўнік машын, спецыяліст.
Ці ж яго сумленне не трывожыць?
Ён не толькі майстар —
камуніст.

V

Жытні колас налівае жнівень,
Павылазіў з трубачак ячмень.
Патанулі ў квецені ўжо ліпы,
Хмелем пераплецены пляцень.

Ходзіць вецер па бяскрайнім полі
І хвалюе мора збажыны.
Толькі не спяваюць нешта болей
Перапёлкі ў хвалях аржаных.

[illegible]

«Мы глядзім на гэта, быццам дзеці,
Не жадаем птушак ратаваць.
Можна ўсё нам дараваць на свеце,
А такое нельга дараваць!» —

Разважаў Васіль і доўга думаў,
Палявой сцяжынкай ідучы.
— Мы яшчэ аб гэтым пашкадуем,—
Думку сваю ўголас заключыў.

А за ціхай рэчкай-незачэпай
Вesяляцца конікі ў траве.

«Вось дзе мы павінны сілы чэрпаць,
Вось дзе толькі
можна здаравець!»

Ужо бачыць: даспяваюць травы —
Жоўтымі зрабіліся званкі.
Скрозь лугі —
налева і направа,
Паабапал роднае ракі.

«Скора тут загойсаюць касілкі
(трэба іх агледзець яшчэ раз),
Загрукочуць потым і асілкі,
Што прыслалі трактарны і МАЗ.

Зменіць воблік свой тады даліна:
Вырастуць вялізныя стагі.
А ўсё зробіць здатныя машыны
На прасторах сэрцу дарагіх.

Не без рук, канечне, чалавечых,
Без людзей не робіцца нішто.
Ды за ўсё адказваюць не плечы
Ні ў надвор'е ціхае,
ні ў шторм».

І міжвольна ўспомніў, як, бывала,
На ўзбярэжжы гэтае ракі,
Катаргу паўлета адбывалі
І мужчыны ў поце, і жанкі.

З граблямі хадзілі тут і дзеці,
А таксама —

з коскамі падчас.

«І відзе ўжо, можа, ў белым свеце
Не было так цяжка, як у нас!..»

Ён ішоў сцяжынкай і ўсё думаў
Пра жыццё і тых,

каго няма...

Затрымаўся трошачкі пад дубам,
Што калісь па-брацку абдымаў.

І пакрочыў зноў сваёй дарогай
У напрамку новых забудоў.

Многа спраў

і думак розных многа —

Груз-цяжар на тысячу гадоў.

— К чорту ўсё! — сказаў

і да канторы

Скіраваў ён прама у партком.

І як быццам з плеч зляцелі горы,

Праглынуў застыўшы ў сэрцы ком.

ЧАСТКА ТРЭЦЯЯ

I

Сакратар, а ён жа і намеснік
Старшыні калгаса «Новы свет» —
Малады, вясёлы, нібы песня,
Меў звычайны, прасты кабінет.

Родам быў Ажына з-пад Лагойска,
З-пад мясцін, вядомых на ўвесь свет.
Ён вітаўся з кожным па-сяброўску,
Паважаў старэнькіх, дзетак і кабет.

Старшыня —

то іншая ўжо справа.

Ён кіруе тут аж дваццаць год!

Нюхаў порах,

быў салдатам бравым,

Цэлы шэраг мае ўзнагарод.

Хоць была і розніца ва ўзростах,

Сябравалі шчыра, ад душы.

Працавалі зладжана і проста,

Як браты якія — спарышы.

Васіля сустрэў Ажына цёпла,

Як даўно знаёмага свайго.

Ён падаў руку, сказаўшы:

— Сцёпа, —

І прытуліў лёгенька нагой. —

Мне Іван Данілавіч Какора
Гаварыў пра вас,

хто вы такі.

Ён, відаць, сюды падыдзе скора.

Гаварыў, што вы з ім —

землякі.

Вельмі рады вашаму прыезду,

Да такіх мы маем інтарэс.

Прыязджаў адзін тут хлопец з Брэста,

Ды ў машынах нашых —

не бельмес.

А вы, бачу,—

майстар сваёй справы,

Ці, як кажуць, віртуоз-артыст.

У жыцці свой маеце напрамак,

Інжынер,

баец і камуніст.

Тут патрэбны практыка і веды

Для складанай тэхнікі такой.

Трэба пульс яе спачатку ведаць,

А тады ўжо мацаць і рукой.

Наш галоўны —

практык, ды і толькі,

Па патрэбе крайняй «тэхнарук».

Працавіты, кемлівы і бойкі,

Ды не знаюць кнігі яго рук.

Не канчаў ніякіх інстытутаў
І машын як след не вывучаў.
Нібы звер, да працы люты,
Ды падчас сячэ ён з-за пляча.

Вам, Васіль Пятровіч, зразумела,
Пра што я тут гутарку вяду?
Вельмі тэма гэтая наспела.
Пра яе ў майстэрні ўжо гудуць.

— Я, Сцяпан...

— Ягоравіч па бацьку,
Але можна Сцёпам мяне зваць.

— Прызнаюся шчыра, па-зямляцку —
Сам хацеў пра гэта пачынаць.

Калектыў адданы, працавіты,
Цеплыня і зладжанасць кругом.
Бачу — кожны тут з душой адкрытай,
Не хапае толькі аднаго:

Добрых ведаў, дзе-нідзе ўмення
І таго, хто б мог людзей вучыць.
Вось маё вам, браце, разуменне.
Але ж мне не трэба гэты чын.

Лепш я так давайце,
па-сяброўску,
Як магу,
так буду памагаць

А галоўным будзе хай Дуброўскі.
Не хачу пасаду адбіраць.

— Не, Пятровіч, з вамі я не згодзен.
Вам вучыць тут,
вам і кіраваць.

Бачыце ж —
Дуброўскаму Валодзю
Не пад сілу ролю тут іграць.

Па руках?
Давайце вашу картку,
Час ужо і браць вас на улік.

— Я сказаў усё вам па парадку.
А з галоўным...
Пачакаем, братка.
Да пасад такіх я не прывык.

II

А калі вярнуўся ўжо дадому,
Стаў сябе самога папракаць:
«Даравальна гэта маладому,
А такому нельга дараваць.

Прынялі, як роднага, па-брацку
У мясцінах, сэрцу дарагіх,
Паважаюць шчыра, нібы бацьку,
На табе і хлеб, і пірагі.

Ты ж, як бык натурлівы —
ні з месца,
Як індывк, любуешся сабой.
Мо на сподку чарачку паднесці,
І пасля ты рынешся у бой?

Ты, Зарэчны, парсючок няўдзячны, —
Прадаўжаў Васіль сябе карыць. —
Ты прыехаў адсыпацца смачна
Ці за працай палкаю гарэць?

Ці цябе цягнулі на канаце
Ў Заасцёр'е цераз столькі год?
Можа, ты прыехаў не на працу —
Паглядзець на вёску, на народ?

Што ж маўчыш?
Сумленне заядае?
Разумею, будзе заядаць.
Дзе ж твая удаласць маладая?
Крылы дзе, якімі мог лятаць?

Ці ж не ты, падумаўшы тут,
прама
Завітаў сягоння у партком?
Мо чакаеш, каб па гэтай справе
Запрасілі ветліва ў райком?

Кінь убок няёмкасць, нерашучасць!
Трэба —
сам сябе ў дугу сагну!

Ты ж не Гамлет,
каб сябе так мучыць,—
Сам прайшоў праз буры і агні».

З гэтай думкай лёг Васіль у ложка,
Думаў —
сон пазбавіць ад разваг.

А яны калолі, нібы вожык,
Нараджалі баязлівасць, страх.

«Не,— сказаў нарэшце,—
можа, хопіць,
Запывала ўчорашні, гарніст!
Не дзіця ты, не наіўны хлопец —
З даваенным стажам камуніст.

Ты сюды прыехаў не для спрэчак,
Не сваім сумленнем гандляваць.
Падстаўляй-ка лепей свае плечы.
Не табе свой тон тут задаваць.

Калі трэба —
будзеш і галоўным.
Ім, начальнікам,
куды відней.
Ці ж табе цяпер тут не ўсё роўна?
Уяві, што зноў ты на вайне».

Пасля дум суровых сярод ночы
Ён упаў раптоўна ў забыццё...

Ён заціх,
заплюшчыў свае вочы,
Быццам хвалямі накрыў Асцёр.

Ён заснуў адразу, нечакана.
Паплылі ў вачах яго кругі...
Каменем кудысьці ў бездань кануў,
Дзе не шэпчуць травы-мурагі.

Непрыкметна сны апанавалі.
Ён убачыў зноў сваю вясну...
Толькі вось спакою не давалі
Міражы, з якімі ён заснуў.

III

Зноў Васіль сядзеў у кабінёце,
Толькі ўжо цяпер у старшыні.
За акном гуляў гарэза-вечер
І лісцём, галінкамі званіў.

Тут былі Какора і Ажына —
Старшыня калгаса і парторг.
Іх само жыццё тут падружыла.
Звёў іх лёс на ростанях дарог.

Спраў у іх штодзень было па горла.
Праца, спрэчкі, часам мітусня.
Ды яны пад гэтым небам зорным
Так жылі, як блізкая радня.

— Я ж казаў,
што вас мы не забудзем,—
Пачынаў гаворку старшыня.—
Тут і вы, і мы —
свае ўсе людзі,
Аднаго сядлаем мы каня.

Як жывецца вам на новым месцы?
Што чуваць на новых рубяжах?
— Як у мужа маладой нявесце,
Не крыўдуюць сэрца і душа.

— Вы размовы нашай не забылі,
Даражэнькі, любы землячок?
Прызнаюся —
вас тут палюбілі
І, канечне, не за ваш значок.

А за веды вашы, за парады
І за ўменне ваша працаваць.
На чале рабочага атрада
Толькі вам стаяць і кіраваць,—

Гаварыў Какора, бы чаканіў
Слова кожнае і кожны сказ.—
Сёння згоды вашае чакаем.
Пахавайце ўчорашні адказ.

— Быць па-вашаму,
лічыце — згодзен,
Бо з самім сабой размову меў.

Толькі вы Дуброўскаму Валодзю
Растлумачце так,
каб зразумеў.

— Растлумачым,
крыўдаваць не будзе,—
Васіля запэўніваў парторг.—
А як рады будуць нашы людзі,
Што цяпер вы іх — машынны бог!

— А ты сам, Сцяпан, тут раўнадушны? —
Не ўтрымаўся зноўку старшыня.
Ён спытаў дакорліва і слухна,
Сябра ў думках стаў ён абганяць.

— Ну, Пятровіч,—
ні п'яра ні пуху!
Што ж яшчэ б такога пажадаць?
— Ладу ў працы, — адказаў той суха.—
Пастараюся давер'е апраўдаць.

— Давядзецца трошкі прыналегчы,
Час уборкі грукае ў акно.
— Панапружыць галаву і плечы
І свае, і вашы заадно.
Не крыўдуйце,

гэта я жартую,—
Адказаў Зарэчны старшыні.—
Парк машынны ў тэрмін падрыхтуем
Да уборкі залацістых ніў.

IV

Неўзабаве зналі ўсе ў майстэрні:
Слесары, манцёры, кавалі —
Аб раптоўным новым прызначэнні,
Аб машынным новым «каралі».

Панавала нейкая ўрачыстасць,
Гаварылі шэптам між сабой.
Быццам птушкі на сасне вячыстай
Сакаталі ўсе наперабой.

Аднаму ўся гэтая гамонка
Не прыйшлася, мабыць, на нутру.
Адчуваў сябе ён тут няёмка,
Нібы з мора выкінуты спрут.

Хоць і сам Дуброўскі добра ведаў,
Што ён быў тут ліпа-інжынер,
Але ж ранкам гэтым ён не снедаў,
Яго мучыў злюка-недавер.

З ім як след пагутарыў Ажына,
Растлумачыў, што і да чаго,
І той зноў, бы пруткая спружына,
Па майстэрнях носіцца бягом.

А Васіль з сур'ёзнасцю на твары,
Рухаючы раненым плячом,
Здзейсніваў наяве свае мары:
Быў машынным магам-урачом.

Правяраў шурупікі, і гайкі,
І дэталі поразь, і вузлы;
Трактары, камбайны і жніяркі,
МАЗы грузавыя і «казлы».

Сам хацеў праверыць асабіста,
Перад тым як іншым даручыць,
Каб затым сумленне было чыстым
І спакойна спалася ўначы.

Больш увагі «Коласу» і «Ніве»
Удзяляў галоўны інжынер.
У надвор'е добрае, у лівень
Не спускаў з вачэй іх ён цяпер.

Бо ў жніво яны тут —
запявалы,
На пярэдняй лініі агню.
Часу вельмі застаецца мала
Да салюту радаснаму дню.

Ён даваў асобныя заданні
Падначальным,
потым правяраў.
Кіраваў, тлумачыў да змяркання
І, дзе трэба, сам дапамагаў.

Радавыя майстры, брыгадзіры
На сваіх зыходных рубяжах
Бралі ў працы прыклад з камандзіра,
Сталі ўсюды майстру падражаць.

Зналі — час гарачы падпірае,
Не мінуты нельга ім губляць.
Не чакалі цішыні і раю,
Не ішлі да рэчкі загараць.

V

Рада маці за свайго Васютку,
Гаварыла —
бог ёй шчасця даў.
Хоць той часам і на цэлых сутках
У сваіх майстэрнях прападаў.

Як дамоў вяртаўся, шчабятала
Легкакрылай птушкай ля яго.
— Можа, хочаш есценькі? —
пытала. —

Напаяла з цыбуляй пірагоў.

— Пірагі?
Ну што ж, гэта нядрэнна.
Але перш дай шклянку малака.
Сын вячэрыць.
Ціха шэпчуць дрэвы
Пад акном старэнькага дамка.

Сумна жыць было адной старэнькай,
Слова нават некаму сказаць.
Праглядзела ў вокны свае зрэнкі...
Давялося доўга ёй чакаць.

Запрашалі і Васіль і дочкі
Да сябе на сталае жыццё.
— Не пайду я з роднай хаты ў прочкі,
А сілком жа вы не звезяцё! —

Гаварыла наадрэз Арына.—
Лепш памру, а з хаты не пайду!
«Прыязджай сюды,— пісала сыну,—
Лепшага нідзе я не знайду».

І Васіль, параіўшыся з Люсяй,
Са сваёй адзінаю дачкой,
Заявіў:

— Паедзем да бабусі.
Не шкадуў кватэры гарадской.

Хопіць нам ужо блукаць па тундры,
Паплавём да родных берагоў.
Нас і там мяцеліца папудрыць,
Што завуць на Поўначы пургой.

Справы ж хопіць там, абы ахвота.
Я — ў майстэрню, ты — вучыць дзяцей.
Там, як толькі выйдзеш за вароты,
Скрозь зямля духмяніць і цвіце.

— Едзем, тата, мы ж даўно рашылі,
Усё роўна мамы не падняць.
Хай сабе мы тут і старажылы,
Але ж там — уся наша радня.

Ты адзін пакуль што, а я потым,
Трэба справы школьныя здаваць.
Я прыеду ў самую спякоту,
Пад пякучым сонцам загараць.

Так яны рашылі аднадушна
Шлях трымаць да ціхага Астра!..
Рада маці, стала яна мужнай,
Зніклі раптам сум яе і страх.

Ёй цяпер і мора па калені.
Быццам бы і старасці няма.
А было, што рукі ўжо нямелі,
Нават лыжку не магла трымаць.

— Я цяпер нічога не баюся,
Бугая, здаецца, павалю!
Хоць бы як хутчэй пабачыць Люсю,—
Гаварыла маці Васілю.—

Я ж яе не бачыла ніколі,
Ведаю па картачцы вунь той.
Ажно крыўда ў сэрца маё коліць...
Бо яна ж жыве там сіратой.

— Не хвалюйся, мама, скоро будзе
Твая ўнучка тут, каля цябе.
Дом бабусі Люся не забудзе,
Бо ён будзе і яе цяпер.

Правядзём уборку,— прадаўжаў Зарэчны,—
Пачнём думаць і пра новы дом.
Мы ж не будзем жыць вось гэтак вечна,
Прыйдзе час для новых забудоў.

Так яны гадзінамі сядзелі,
Гаварылі шчыра аб усім.
Праз гады у будучынь глядзелі,
Веры дух у марах іх насіў.

VI

А калі ўжо поле зазваніла
Залатым калоссем збажыны,
Калі там пачуўся голас сілы
Волатаў на гонях аржаных,

Стаў Васіль пад дубам на пагорку,
Нерухома гледзячы удаль,
Слухаў «Ніў» і «Коласаў» гамонку
І машын і поля уладар.

Галава кружылася, п'янела
Ад карціны велічнай, зямной.
А душа ад радасці запела,
Ад машынай музыкі адной.

Гэта плён яго нястомнай працы,
Плён сяброў яго і землякоў.
Ён маўчаў і ўсё вачыма мацаў,
Адчуваў на сэрцы неспакой.

«Эх, якое жыта зарадзіла!
А ячмень вусаты і авёс!»
Ён стаяў,
а думкі ўсё хадзілі
Пра зямлю, якую ў сэрцы нёс.

Дзе пяскі ды сосны векавыя
Як дзяды стаялі сотні год,
Дзе ваўкі зімой марознай вылі
І прыносіў голад недарод.

Нездарма ж «Мурашкамі» назвалі
Той зямлі пясчаныя шматкі.
Ты не ўсё, зямля, нам сказала
Пра Гару, Падроськаўе, Прудкі.

А што нам вядома пра Марзоўкі,
Таямніцу вузенькіх шнуркоў,
Дзе парою летняю на золку
Мы шукалі казачных падкоў?

Скрозь яны услааны курганамі,
Дзе цяпер красуюцца дубкі.
Пра палі, стаптаныя нагамі,
Не напісаны яшчэ радкі.
«Во якое вымахала жыта!

Каласы шумяць, што хваляў плёск.
А зямлі, шчэ продкамі абжытай,
Дапамог нямала Салігорск.

І цяпер у нас адна турбота:
Зжаць і звесці з поля збажыну,
Каб не ліць дарэмна кропель поту
І спіны дарэмна каб не гнуць.

Толькі б нам не здрадзіла надвор'е,
А машыны нас не падвядуць».
Ён стаяў і думаў, як на ўзмор'і,
Чуў, як недзе трактары гудуць.

Справа —

лес, палі і гул машынны,

Злева —

срэбра ціхага Астра,

Дзе ў кустах чарнеюцца ажыны,
Гэты цуд зямнога хараства.

Луг за рэчкай скошаны, убраны,
Скрозь стаяць вялізныя стагі.
Разглядзеў усё, як на экране:
Шыр палёў,

зарэчныя лугі.

Вее вецер ласкава, гулліва.
Рой пчаліны з музыкай ляціць.
...І Васіль адчуў сябе шчаслівым,
Як ніколі, можа, у жыцці.

ЭПІЛОГ

І расказана ўсё, і прапета
Без выключных падзей і інтрыг.
Ды і дзея ж тут толькі на лета,
На адзін які-небудзь міг.

І ні мудрай завязкі, развязкі
Не намацае мой чытач.
Тут не знойдзеш легенды і казкі,
Як ні біся і як ні плач.

Тут ні стрэлаў няма, ні забойства
Цёмнай ноччу і ў лесе глухім.
Тут няма ніякога гвалтоўства,
Пакарання няма за грахі.

Незвычайнага тут ні на ёту,
Як падчас бывае ў жыцці.
Мой герой не накопліваў злётых
І вады нідзе не муціў.

Вечна ў працы ён быў, у турботах,
З лютым ворагам ваяваў.
Быў усюды заўжды патрыётам
І, як іншыя, гараваў.

Быў ён там, дзе цяжэй, небяспечней,
Хлеба лёгкага не шукаў.
Вось такім быў Васіль Зарэчны —
Сын звычайнага мужыка.

З М Е С Т

Вершы

Родныя берагі

Беларусі	5
Песні Купалы	6
Братэрства	7
*** Чую гул працяглы і бясконцы...	8
*** Я за тых, каму сягоння дваццаць...	9
*** Я закончыў працоўны свой дзень...	10
Мне сніцца школа	11
Падкова	12
Прыляцелі гусі	14
Красавік	15
Цвітуць сады	16
Вечнасць	17
Крочыць ліпень	18
Перапёлка	19
*** Пад старой кудлатай ліпай...	20
Мінскае метро	21
*** Па гадах узрост не вызначаюць...	22
Лістапад	23
*** Дождж шуміць за акном, нібы хвоя...	24
*** Я штодзённа безупынна...	25
*** Снег ідзе...	26
Падсумуем і памарым	27
Новы год	28
Лес зімой	29
*** Пакідай ты свой закутак...	30
*** Калі зноў ты не ў гуморы...	31
*** На дварэ мароз пякучы...	31

*** Я даўно не браўся за пяро...	32
Спарышы	33
*** Праляцелі, нібы цені...	33
Турботы	34
*** На апошнім паўстанку стаю...	35
*** Мне сняцца сны з гадоў далёкіх...	36
Сповідзь	37
*** Помню неяк ты сказала...	38

Адказнасць

Трывога	39
*** На дварэ гуляюць мірна дзеці...	40
Адказнасць	41
Беражыце ветэранаў	42
Ранак 22 чэрвеня 1941 г.	43
*** Дрэвы, дрэвы — векавыя сосны...	44
Неспакой	45
Невядомыя героі	46
Партрэты	47
Размова ■ унукам	48

На розных паралелях

Раскажы што-небудзь, сцюардэса	49
*** Непаўторныя Крыма абрысы...	50
*** Я спытаў у велічнага мора...	51
*** Загуляла зранку мора...	52
Кара-Даг	53
Другу	54
З добрым ранкам!	55
*** Над гарамі ходзяць хмары...	56
*** Пройдзем зноў вакол Жалезнай...	57
*** Вы, магутныя грабы і ясені...	58
*** Над Бештау бялеюць аблогі...	59
*** А палата мая на Бештау...	60
*** Стала неба беласнежным...	61
*** Я на горы гляджу — на Эльбрус, на Каз-	

бек...	62
Парада	63
Лермантаў	64
1. Апошняя ноч	64
2. І плакалі горы	65
Выбух	66
Тунель	67
Горад марскіх варот	68
Другу юнацтва	70
Нарыльск	71
На металургічным заводзе	73
У заводскім цэху	74
Талнах	75
*** Я аддаў сваю даніну Мінску...	76

Паэма

Заасцёр'е	77
-----------	----

Пруднікаў П.

**П 85 Заасцёр'е: Вершы, паэма.— Мн.: Маст.
літ., 1986.— 126 с.: іл.**

Новую кнігу аднаго са старэйшых беларускіх паэтаў склалі вершы аб Радзіме, аб мірнай працы чалавека-стваральніка.

Тэме вяртання тэхнічнай інтэлігенцыі ў калгасную вёску прысвечана паэма «Заасцёр'е».

**П 4702120200—069 67—86
M302(05)—86**

ББК84 Бел7

Павел Иванович Прудников

ЗАОСТЕРЬЕ

Стихи, поэма

Минск,
издательство «Мастацкая літаратура»
На белорусском языке

Рэдактар Х. Д. Жычка
Мастак М. І. Агафонаў
Мастацкі рэдактар А. М. Малышава
Тэхнічны рэдактар Г. П. Тарасевіч
Карэктар І. М. Паланейчык

ІБ № 2425

Здадзена ў набор 27.12.85. Падп. да друку
25.03.86. АТ 05034. Фармат 60×90¹/₃₂. Папера
друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі
друк. Ум. друк. арк. 4,00. Ум. фарб.-адб. 4,19.
Ул.-выд. арк. 4,12. Тыраж 2000 экз. Зак. 2045.
Цана 45 к.

Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаў-
нага камітэта БССР па справах выдавецтваў,
паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск,
проспект Машэрава, 11. Мінскі ордэна Пра-
цоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат
МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырво-
ная, 23.